

ŠIAURĖS ATĖNAI

2012 m. lapkričio 9 d. Nr. 42 (1108)

ISSN 1392-7760

Kaina 1,90 Lt

Apie Lietuvos viziją ir rinkimų iliuzijas — p. 3

Antano Samuolio paveikslų interpretacijos — p. 5

Gintaro Patacko ir Juozo Šorio poezija — p. 7

Romainui Gary ir Co rūpi mūsų paminklai — p. 12

Du veiksmai kantrybės

PAULINA DRĘGVAITĖ

Nėra kvailesnio jausmo, kaip laukti žmogaus, kuris nepasirodys.

Drąsiai mečiau burtą: atėjau. Šeštadieninis kavos puodelis, skandinant akis knygoje, kad išvengčiau tų aplink besédinčių, kleketuojančių, aptarinėjančių praėjusios nakties guolius ir klejones. Aš ne Vladimiras ir toli gražu ne Estragonas, neturiu dviejų veiksmų kantrybės, imu nekantriai bilsnoti į stalą ir žvalgytis pro langą, na kurgi tu. Nejaugi vėl? Tiesa, kava puiki. Juo blogiau jam, kad neateina.

Nieko nenustebinsi. Šimtašyk išgyventa. Vasarą lūku-riuoji Katedros aikštėje, puolama balandžių ir vokiečių turistų, rankose gniauždama Beresnevicius eseistiką tartum skydą (svarbu turėti kur paslėpti akis). Regis, eitum, bet ne. Varpams išmušus vidurdienį, susirenki orumo likučius ir pasišalini. Tuk, tuk, tuk į medži tris kartus – daugiau niekada...

Dėsnis – kažkas, kas dažnai kartojasi ir nuo tavęs ne-prikluso. Pagrindiniai komponentai: reguliarai tikrinamas laikrodis, nervingas grindinio bilsnojimas batų kulnais, besivaidenantis žingsnių aidas, tabakas rankose, degtuko žybsnis, knyga, atsidūsėjimai.

Dėsnis – kažkas, ką tegali analizuoti ir paklusti, nesvarbu, mėgsti tu jį ar nemėgsti, bet statistika rodo, kad nesvarbu, kiek kartų keistum savo mėgstamas spalvas ar metų laikus, reguliarai lipsi ant tų pačių grėblių ir nieko negalėsi padaryti, tik beviltiškai skėčioti rankomis ir klausiti: kodėl aš?

Dėsnis – ...

Bet visgi kokia tai klišė: romantinių komedijų scenaristo košmaras. Dažnai pagalvoju, kad būtent filmai su laimingomis pabaigomis ir puikiai besiklostančiais santykiais mums įdiegė mintį, kad viskas taip ir vyksta. Galbūt mergina ir nėra tobulai graži, bet viską atperka jos vidinis pasauly. Vyrukas galbūt nėra tokis rimtas, bet, vos ją pamatęs, iškart perpranta situaciją. Berniukas sutinka mergaitę, ši droviai nusišypso, juodu susikabina rankomis ir dingsta tolumoje. Suprask, gyveno ilgai ir laimingai. Mano mama klausia: ar pastebėjai, kad visos pasakos baigiasi vestuvėmis? Taip yra dėl to, kad būtent tada prasideda gyvenimas. Jeigu Romeo ir Džuljeta būtų nors sykį susėdė padoriai pavakarieiniauti ir pažiūrėti vakaro žinių, būtų neabejotinai susiginčiję, kam plauti indus, o kam išvesti šunį. Ką ir kalbėti apie neišvengiamą rytą po. „Na ir kodėl vakar tu man atrodei toks gražus?“

Taip, kinas dažnai ignoruoja mus, nelaimingus realiuosis, besilaistančius monotoniskais šaligatviais. Godžia šiaip sau juk nepuola. Woody Allenas skundési, kad turistai, atvažiavę į jo numylėtajį Niujorką ir neradę Manhatano elegancijos, matytos filmuose, skundžiasi, esą jis kaltas dėl šios iliuzijos. Aš puikiai suprantu mielaji akinuotą neurotišką. Jeigu reikėtų kurti filmą apie Kauną, grotų auksinių laikų džiazas, kaukšėtų moterų kulniukai ir laisvai lietus vynas – nė lašo mikrorajonų ar draugiškų treninguočių, besūlančių smūgi dantysna. Toks jau tas mano Kaunas, nepykite.

O galbūt tai – atminties dulkių sukeltas idealizmas? Pamąžu pamirštu visa, kas ten buvo bloga, telieka saldus skonis, tariant savo miesto vardą. Kasryt, eidama į paskaitas, nejučia susimastau, koks šiandien tolimas jo dangus. Kaip norėčiau rinkti kaštonus Rotušės aikštėje ir žaisti duobėtų gatvių slalomą. Važiuoti laukais (garsiai grotu DDT, ge-

riausia rudens muzika), nieko nekalbėti ir tiesiog stebeti išskrendančių paukščių pulkus. Nieko nekalbėti, taip. Tyla čia – didžiulė prabanga. Bet ne, veju šias mintis šalin, tu čia, tai čia ir būk. Tarp dviejų vietų nepersiplėši. O tarp jausmo?

Sudaužiu batų kulnais ir purtau namų dulkes. Lyrinio intarpo pabaiga.

Nesenai pylėmės druską ant žaizdų, žiūrėdamos Weso Andersono „Ménésienos karalystę“ – filmą, kuriame sukoncentruota visa, ko norėjai, būdamas vaikas, bet niekada nepatyrei. Graži meilė, pabėgimas, Françoise Hardy paplūdimyje, nedrąsūs bučinių ir toks kone pirmynkščio nesugadinto jausmo pojūtis. „Mano vaikystė buvo tokia nuostabi... ligi tol, kol privalėjau pradėti bendrauti su kitais žmonėmis“, – pasisako draugė. Įnirtingai linksiu. Kolei sėdėjau savo kambarelyje ir kūriau istorijas, paremtas nenuginčiąma logika „viskas bus gerai“, tol viskas iš tiesų spindėjo

Kadrus iš filmo „Ménésienos karalystę“ (rež. Wes Anderson, 2012)

nesugadintu auksu ir sidabru. Kai pirmasyk išėjau į tradicinių Šilainių kiemą, gavau negailestingą smūgi galvon tinklinio kamuoliu. „Ką, kvadrato lošt nemoki?“ Kiemo vadas, mano nuomone, tolimas dono Korleonės ainis, tučtuojau reikalavo duoklės. Mergaitiški žaidimai buvo truputį kitoje – saldūs žodžiai ir šnyppšiantis gyvačių lizdas.

Nesupratau šitų dėsių. Mano kambarėlyje penktame daugiaubučio aukšte viskas vyko pagal aiškią logiką: jeigu myli – myli. Jeigu nemyli – nemyli. Ir niekas nemėto kamuolių tau galvon. Ten vyko herojiškos kovos su aiškiais kanonais: aukotis, gerbtis, puoselėti. O čia – duoklė vien dėl to, kad gyvenu jo kieme. Bet juk reikia socializuotis, lin-guoja galvą giminaičiai. „Aš su savo kiemo draugais buvau neisskiriamas“, – giriasi tétes.

Po savaitės susimušiau su viena jų, turinčia nenuginčiamą autoritetą. Netekau gero kuokšto plaukų, bet igijau reputaciją. Medžiok arba būk medžiojamas!

Dėsniai nepaiso tavo norų. Tik šis yk, užuot žaidę kamuoliais, perejome kitur: šiek tiek rimčiau ir skausmingiau. Gumbas, uždirbtas bežaidžiant kvadratą, gyja greičiau negu nesulaukta popietė prie kavos.

Kritikai kaltina Wesa Andersoną naivumu ir cukruotu idealizmu – esą tokių santykų nebéra, niekas nebegali tiesiog pabėgti miškan ir gyventi drauge. Tačiau būtent dėl

šio viltingumo, atsiribojimo nuo rėkiančių laikraščių antraščių aš jį ir myliu. Naivumas – prabanga. Kaip dainuoja „The Smiths“, „reikia valios būti švelniam ir mielam“. Lengviau apsigobti cinizmo šaliu ir, besislepiant po skėčiu, judėti niekur link. Taip saugiau. Neskauda.

Jeigu rašyčiau laišką Wesui Andersonui, paklausčiau: Wesai, kodėl, nesuprasdama mūsų kelių susikirtimų, kasdien jaučiuosi kaip pasenės Billas Murray? Kodėl, drąsiai metus burtą, nepasigirsta Françoise Hardy ir mudu neatsiduriam paplūdimyje?

Wesai? Girdi mane? Ar kas nors tebesiklauso?..

Šiomis dienomis mane visur persekioja kanadiečių rašytojo Douglaso Couplando mintis, kad mums, ištroškusiems švelnumo ir besibaiminantiems, jog būsime pamesti, seksas tėra dingstis giliai pažiūrėti kitam žmogui į akis. Jos pudruojasi plunksnas, žavai klykauja, o paskui verkia, susisukusios į antklodes, giliai pasikükiodamos ir klausia, kodėl čia taip šalta. Nesuprantu, kaip, pasiekus tokį intymumą, kad, regis, visiškai atvirom kortom tyliai tyliai ištarsi savo slapčiausias baimes ir tame supras, išklausys ir nepasmerks, prasilenkiam korioriais it nepažįstami. Geriausiu atveju aptariame šiandienos orus ar vyriausybės politiką. Galbūt netgi nueisime kavos, sakai, bet mudu abu puikiai žinom, kad ryto šviesa yra negailestinga. Nakties burtai išsislaido vos pasirodžius pirmiemis saulės spinduliams, išsislapsto bohemiski velniai. Šio mito kūrėjas tikriausiai pukiai suprato nepastovią santykų meteorologiją.

Moku blefuoti. Galiu žaisti šią partiją. Atlaikyti neišvengiamą pokalbj „Nubrėžkime ribas“. Sudainuose bitlų „Norwegian Wood“, žvelgdami vienas kitam į akis, apsiusksim ir nueisim savais keliais.

Ryto šviesa yra negailestinga.

Filmai užklumpa net nesusimąstant: juk būtina pasidalinti rytime cigarette, kad sutvirtintum trapų tarpusavio ryšį. Taip prancūziška. Woody Allenas prunkstelėtų ir apkaltintų viisišku elegancijos nebuvinu – užspringsi pelenais ir romantiškos tartum nebūta. Niujorkietis dilemą sprendžia nepalyginti kultūringiau: jeigu Alleno režisuarjamą porą bevaikščiojant užklumpa lietus, žinok, dalykai tarp jų – rimti. Popietė Moderniojo meno muziejuje ir voilà – dar viena rapodiškai mėlyna pasija...

Bèda ta, kad šioje šalyje nuolatos lyja. Mano rankos baigia suaugti su skėčiu. Ar tai reiškia, kad visa, kas vyksta gatvėse, yra nepaneigiamai tikra? Mm, Woody? Ar tai reiškia, kad, sutikus, regis, seniai pralošta partija, reikia suriziuko ir pasitikėti? Išmesti ginklus ir... laukti?

Wesai? Woody?

Vladimirai?

Mečiau burtą. Tebelyja šitie pakvaišę lietus. Kavos puodeliai nusėtas pokalbis.

„Žinai, mudu žiūrėsime „Anglą ligonį“, tu gersi raudoną vyną, nes nuo jo tampi tokia naiviai sentimentalai ir bent tada necituoj prancūzų modernistų, o aš degtinę, kad nors vienam būtų linksma, ir paskutinį pusvalandį verksi man ant peties, kodėl, na kodėl turėjo sudužti tas lėktuvas, o aš tegalėsiu juoktis – degtinė mane taip jau veikia – ir galbūt tu prisdėsi, pradžioje – pro ašaras, o vėliau iš tikrųjų, ir mudu atrodisime kraupiai siurrealistikai – vynas, krentantys lėktuvai ir juokas.“

Slėpynės baigtos.

Esi

Būti ar nebūti... kalbininku? Štai kur klausimas. Ir kiek daug nežinios tame *būti*. Kiek dar daug reikia suvokti apie žodį, kurį jau dvidešimt metų vartoju, bet kurio galbūt visai nepažįstu. Tokia jau ta vartotojų visuomenė – imi, kiek gali, prisikemši, kiek (ne)telpa, o ar suvirškinsi, pagalvoji *post factum*, tarkim, ketvirtame balauro kurse.

Kas galėtu atsakyti, ar žmogus daugiau kažkuo būna ar nebūna kiekvieną savo gyvenimo akimirką... Viena yra aišku, kad visada tu esi kažkurios nesaties priešingybė, tiesa, priešingybes daugelis suvokia skirtingai, o kai kurie netgi sako, kad jos traukia. Taigi bendrybės skiria? Štai aš stoviu (ne darbo biržoje) ties *būti* įvardijimo problema – pasirinkdama kalbininkės kelią, turiu nusprensti, kas „gražiau“ skamba: kalbininkė ar lingvistė?! Mažai informuotuosius norėčiau perspėti, kaip pati buvau perspėta ir išgaudinta, kad yra didžiulis ir tikrai ne tarptautinis, bet lietuviškas skirtumas tarp šių lygiauverčių sąvokų.

Žinia, pranašu savam krašte netapsi, nors dabar daugelis tiesiog net nebando vien dėl šio posakio. Ypač tuo se kraštuose, kuriuose pranašus mėgina astotį VLKK (paraidžiu – *vė el ka ka*) darbuotojai. Koks nenuspejamas, kaip lietuviškų orų prognozės, yra kolektyvinės sąmonės asociacijų laukas (!) – jeigu tu esi kalbininkas, vadinas, tu esi daugiau ar mažiau susijęs su minėtuoju *ka ka*, kurį tautiečiai, švelniai tariant, to-le-ruo-ja mokydamiesi savo gimtosios kalbos. (Idomu, ar žemaičiai pyko ant Jono, kai jis bendrinės kalbos pamatu parinko suvalkiečių tarmę...) Tad ar tu nepabijotum vadintis kalbininku su visu istoriniu ir kultūriniu kontekstu, kurį kaip sunkią naštą (o gal kaip lobį?) su savim nešasi šis lietuviškas žodis? Lingvistui girdėti gali vadintis kiekvienas... lietuvių filologas, geriau pagalvojus, netgi literatas, jeigu studijuodamas skaitė ne tik romanus, bet ir ne ką mažiau intriguojančią sintaksės ar leksikologijos teoriją. Juk nepasakysi tėvams, visoms tetoms ir kitims, besirūpinantiems tavo ateitim, kad būsi ne mokslininkas, turintis teisę vadintis visuotinai pripažistamu lingvisto vardu, o kažkoks vargšelis kalbininkėlis. Kaip kad

tartu Saint-Exupéry, ak, tie suaugusieji, negi jie nemato, jog smauglys prario dramblį. O šiuolaikinė visuomenė kalbininką?..

Mus, lituanistus, mégstama gąsdinti šluotomis, *māximomis*, fabrikais Anglicoje... Deja, gąsdintojai, jūsų taktika pirmiesiems užsiimti vietas prie konvejerių ar prekybalių ką tik buvo atskleista ir paviešinta. Vis dėlto gal geriau rinkti šiukšles iš aprusėjusių ar aplenkėjusių tautiečių burnų (visai kaip tie maži paukštukai, valantys begemotams tarpdančius) negu vakarais gatvėse. Nors ir tarp tikrujų šiukšlių galima rasti unikalios lingvistinės medžiagos (!), sugulsiančios į konkordansus, kurie, beje, neturi nieko bendro su konkordais. Maža to, netikėčiausiose tarpuvartėse išlavinta kalbininko ausis gali nugarsti tokiu didžiųjų kalbos klaidų, kad darbo užteks net kelioms kartoms.

Visas pasaulis yra padalintas, išskaidytas, suskirstytas. Kartais tai naudinga (pavyzdžiui, langeliai šachmatų lentoje arba matematikos sąsiuvinyje), o neretai tai tiesiog „uzknisa“ (tamsioji mėnulio pusė, kurios nematomė). Na, dar kartais to reikalauja etiketas (tarkim, vyru ir moterų tualetai). Pastarasis atvejis ypač aktualus kalbininkams. Taip ir norisi pasakyti paprastam žmogeliui, kad nėra čia ko piktintis lietuvių kalbos kultūra, nes ji iš esmės yra orientuota į oficialiųjų bendravimą. Tad prie kaimyno tvoros, virtuvėje, troleibuse (ntk. = laidabrukyje) ir dar trisdešimt aštuoniose neoficialiose vietose (kurias nustatė mokyčiausias Darbo partijos narys tokiu pačiu principu kaip ir minimalų 1509 litų atlyginimą) galima, netgi pageidautina šnekėti žmogiškai, jei nori būti suprastas. Tiesa, net neįsivaizduoju, kaip komunikuočiai, jei prie tavo pusryčių stalą sėdi kalbininkas. Čia jau, matyt, egzistencialistinės filosofijos klausimas.

Būti ar nebūti... Kiekgi galima kapstyti toje migloje nežinioje, tai kas, kad su Hamletu! Kiekvieną akimirką – esi.

GABRIELĖ ALEKSANDRAVIČIŪTĖ

LIDIJA ŠIMKUTĖ

Dar ilgas kelias prieš akis

jau nuėjom daug mylių
prasirė vienas poetas kitam

tavo dikcija tobula
bet esi senamadis

mano, ne tavo mirtis
bus prasminga

kažkas atsakė: geriau kalbėkite
rimtesnėmis temomis – apie daržininkystę
ar namų ruošą

ką dar

ar kas sergsti tave
ir klausosi tavo minčių

Martos Vosylėlės nuotrauka

Laiku ir nelaiku

Dievo žmogaus paradoksai

Elijas tad leidosi į kelionę ir atėjo į Zarefą. Priėjės miesto vartus, jis pamatė ten našlę, berenkančią malkas. Ją pasišaukęs, tarė: „Prašyčiau atnešti man truputį vandens inde atsigerti.“ Jai einant atnešti, jis šūktelėjo iš paskos, tardamas: „Atnešk man kąsnį duonos rankoje.“ – „Kaip gyvas tavo VIEŠPATS, – ji atsakė, – aš nieko kepto neturiu, vien tik sauja miltų puode ir truputį aliejaus qasotye. Štai dabar rankioju pagalius, kad gržusiu namo tai pataisyčiau sau ir sūnui. Suvalgysime ir paskui mīrsime.“ – „Nebijok, – tarė jai Elijas, – eik ir daryk, kaip sakei. Bet pirma padaryk paplotelį ir jū atnešk man, o tada pataisyk ką nors sau ir savo sūnui. Nes VIEŠPATS, Izraelio Dievas, taip kalbėjo: „Miltai puode neišseks nei aliejaus qasotye nepritrūks iki tos dienos, kurią VIEŠPATS atsiųs žemei lietaus.“ Nuėjusi ji padarė, kaip Elijas buvo pasakės: „Ji pati ir jis bei visa jos šeimyna turėjo maisto ilgą laiką. Miltai puode neišseko nei aliejaus qasotye nepritrūko, kaip VIEŠPATS buvo kalbėjęs per Eliją.

1 Kar 17, 10–16

Perskaitai šias eilutes kaip pasaką. Ne tik dėl stebuklinės neišsenkančių miltų ir aliejaus. Ir moralas čia, rodos, tokis, kokį dažnai rasi pasakose: gailestinga, dosni širdis su laukia šimteriopo atlyginimo. Dar vienas šventas palaiminimas geriesiems vargdieniams. Tradiciniam paveikslui trūksta tik godžių, besirūdžių turtuolių. (Knygos kontekste, žinoma, ir jie yra.) Nieko labai gudraus. Tema sena kaip ir pati žmonija. Daug ką įkvepia, pamalonina pergalės, kurios pažadėtos mažutėliams, slaptiemis ir neslapstiemis Dievo nūmylėtiniam. Nesvarbu, ar tai skelbtų biblinės, ar kokios kitos pasakos.

Pats paprasčiausias ir žavingiausias šios istorijos aiškinimas byloja, kad Zarefato našlės turėta jautrių, dėmesingų kaimynų. Pastebėjė beribų moters pasiaukojimą, jie čia pati surengė labdaros akciją. Našlei, jos sūnui ir pranašui Elijui išgyventi buvęs atidarytas tarsi maisto bankas. Taip gauna mas kvietimas ir mums dalintis savo ištekliais su nepasitūrinčiais. Visai graži išvada, ne prastesnė už komplimentus mažutėliams.

O tiems, kam norisi dar ir kitų dalykų, teks pradėti nuo klausimų. Jeigu ši istorija pirmiausia yra anapusybės pro-

veržis, ne vien pagyrimas už dosnumą ar žmonių solidumo pavyzdys, kaip išvengti čia magijos prieskonio, kurio neturėtų būti Biblioje? Kaip nesumenkinti Dievo didybės ir nepaversti jo pigiu, lengvai prieinamu problemu sprendimo įrankiu? Netrukus po šio stebuklo bus ir kitas. Ten pat, Zarefato mieste, pranašas Elijas, atsidėkodamas anai gera jai našlei už pagalbą, atgaivins staiga mirusį jos mažametį sūnų. Ir vėl viskas rodytis pernelyg magiška, be užuominos iš ką nors daugiau negu stebuklingas rezultatas ir pranašo gebėjimas kritiniu momentu pasitelkti Dievo galybę.

Elijas, viena iškiliausiu ir įspūdingiausiu Senojo Testamento figūrų, pasirodo sceneje jau gerokai išibėgėjus Pirmosios Karalių knygos veiksmui. Jis tiesiog įkrenta į tekstą, kuriame vienas karalius keičia kitą, vis dažniau pasigirstant grėsmingai pastabai, kad Izraelis savo valdovą vedamas į nuodėmę. Elijas atsiranda krizei pasiekus viršūnę, kai Dovydo sostą užima Omrio dinastijos astovas Ahabas, kuris, pasak knygos autoriaus, „darė, kas buvo nedora Viešpaties akysse, daugiau už bet kurį savo pirmatą“. Vedė finikiečių karaliaus dukterį Jezabele, Ahabas visą kraštą apraizgė pasibaisėtina stamblydyste. Samarijos šventykloje išrengiamas aukuras finikiečių dievybės Baalo garbei. Pranašas Elijas, rodos, reikaliningas čia tik kaip iššūkis Baalo garbintojams. Pirmoji karaliaus ir pranašo akistata baigiasi tuo, kad Elijas Dievo vardu skelbia sausrą – nederliaus, bado ir mirties metus. Viskas šioje istorijoje toliau klostysis paslauptingam balso įsiterpus ir davus nurodymus. Būtent Dievo pasiūstas Elijas atsiras pas Zarefato miesto našlę. Prieš tai kurį laiką jam tenka slapstytis prie Cherito upelio, Dievui paliepus varnams maitinti jį duona ir mėsa.

Knygos autoriaus geografija kupina tiek ironijos, tiek gilius teologinės prasmės. Zarefatas (lietuviškame Naujojo Testamento vertime vadintamas Sarepta) buvo Sidono sričies miestas Viduržemio jūros pakrantėje, senas finikiečių uostas. Taigi pagalba pranašui parengiama už Izraelio karalystės ribų. Negana to – rengiamas susigrumti su pragaištinė stamblydystės nuodėme, Elijas yra siunčiamas į Baalo kulto židinį, tiesiai į nasrus savo priešams. Gal tokiu būdu siekta užgrūdinti kovingą pranašą? O gal autoriui svarbi mintis, kad Dievo apvaizda geba veikti be natūralios atramos ir pastiprinimo? Šią mintį paryškintų ir tai, kad pranašo

išsigelbėjimo priežastis yra badui pasmerktą pagonę našlę, absoliutaus menkumo ir skurdumo iškūnijimas.

Paradoksų grandinė Karalių knygoje bus tėsiama ir toliau. Galingas pranašas, stebukladarys, *Dievo žmogus*, kaltinės karalių Ahabą išdavyste ir Izraelio vargais, išdidžiai nurungęs ir išjuokęs kelis šimtus Baalo ir Ašeros šventikų, išsigasta karalienės Jezabelės grasinimų. Apimtas baimės Elijas sprunka iš Samarijos ir keturiaskesi dienų klojau po dykumą. Apsistojoės oloje ant Horebo kalno jis išgirsta kvietimą išeiti lauk ir laukti, kol praeisiąs Viešpats. Šis Elijos sakmės epizodas apgiedotas poetu ir mistiku. Vienas po kito praturė vėjas, kilo žemės drebejimas, nuvilnijo ugnis, bet Viešpaties vis nebuv'o tarp jų. Ir tik tada, kai pasigirdo *švelnios tylos balsas*, Elijas atpažino Dievą ir apsigaubė veidą skraiste. Laikę save vieninteliu pranašu, vieninteliu uoliu Dievo garbintoju, nepasidavusiu stamblydystei, Elijas dabar sužino, kad turės savo ipėdinį ir kad Izraeliye buvo tūkstančiai tų, „kurių keliai nesiklaupė Baalui ir kurių lūpos jo nebūčiavo“. Savo heroizmo apakintas pranašas turi praregti ir sugrįžti ten, iš kur traukėsi genamas baimės ir savi-meilės.

O pats didžiausias Elijos istorijos paradoksas nutiks po daugelio šimtmečių, kai jis, ištvirtinęs religinėje žydų sąmonėje kaip Mesijo laikų šauklys, atras garbingą vietą evangelijų pasakojimuose. Amžininkų manyta, kad ir Jonas Krikštytojas, ir pats Jėzus gali būti sugrįžęs Elijas. Vėliau Rytų Bažnyčios tradicijoje, o Vakaruose – per karmelitų ordiną jam prigis *Pater monachorum*, t. y. vienuolių tėvo, vardas. Idomu, kad viduramžių karmelitiškojo dvasingumo kūrėjai, pamile savo legendinį pirmatą, iš Karalių knygos išsirinks ne jo stebuklus ar kovas su Baalo garbintojais. Iki šių dienų karmelitai labiausiai brangina aną *švelnios tylos balsą* prie Horebo olos ir *mažą debesėlį*, kuris ant Karmelio kalno Elijui buvo ženklas, kad po sausros metų ateina išgaunigas lietus.

Per abi Karalių knygas plūsta krauko upeliai, nuodėmės ir kitokios baisybės, kurių nesustabdė nė pranašų stebuklai. Tačiau kažin ar atsitiktinai hebraiškas šio kūrinio tekstas baigiasi žodžiu *hayav* – jo gyvenimas.

-tj-

Suicidinė valstybė

Pastarųjų metų kontekste, kai daugelis aistringai dalyvauja psichozėje dėl išaugusios emigracijos mastų, pasakyti, kad Lietuva yra suicidinė valstybė, turbūt nėra radikalū. Nuolat visais informaciniu kanalais transliuojamos sensacinges žinios, perkoštos per provincijos išminčiaus ar kaimo filosofo retorikos tinklelių, skelbia: „Tauta baigia išsivaikščioti!“, „Lietuvių tautai gresia išnykimas!“, „Vyksta lietuvių tautos genocidas!“ Tiesa, tas pats išminčius, apie viską turintis savo autoritetingą nuomonę, pamatęs kokią nors emigrantų sékmės istoriją savo televizoriaus ekrane, iš pykčio, matyt, galėtų sutraškyti net ir taip branginamą pultelį. Ir čia nėra nieko paradoksalaus. Ne patys emigrantai šiam statistiniams vienetui rūpi, ne žmonės ir ne jų problemos, o „pavojuje“ atsidūrusi abstrakti Tauta, Tėvynė, Valstybė. Tai tokia užuovėja, skausmą malšinantis opijus placebo pavidalu.

Dėl emigracijos bangų galiausiai kalti liko ne konseruatoriai ir net ne ekonomikos krizė, o tie visi išvykėliai – ir tie, kurie turėjo ižūlumo patirti, ką reiškia socialinė gerovė ir gyvenimo kokybė, ir tie, lenkiantys nugaras žemiausios kvalifikacijos darbuose. Visus juos viešoji nuomonė daugiau ar mažiau teisia dėl Valstybės ir Tautos išdavystės – tik pagalvokit, gimtinę iškeitė į geresnį gyvenimą, išdriso nebekentėti, nesiaukoti, nevergauti, pasiryžo... gyventi SAVO gyvenimą. Ne Lietuvai, ne Tautai, o sau. Arogantiški valdantieji politikai ir krizę Lietuvoje principingai pratempę didvyriai nemato ir nenori matyti, kad emigrantai neišsižada nei kalbos, nei iš to išplaukiančios kultūros, nei juolab ryšių su Lietuva: egzistuoja gana gausios užsienio lietuvių bendruomenės, tarp emigrantų populiarus ir dvigubos pilietybės įteisinimas, demonstratyviai atmetas politiką. Stebint šias tendencijas, galima sakyti, kad kitur gyvenimą kurti pasiryžę emigrantai savo tapatybių rėmus veikia plečia, negu ardo.

Tačiau tuo savo pagrindiniu teiginiu, kad Lietuva yra suicidinė valstybė, tikrai netaikau į šį populiarų diskursą. Atvirščiai – manau, kad Lietuva suicidinė ne dėl pernelyg didelio atvirumo, o dėl pernelyg didelio uždarumo. Ideali Lietuvos vizija, kurios link siekiama artėti, yra hermetiško organizmo vizija. Čia veikia tik save reprodukuojanti grynaeislė etninė tauta, kur nėra emigracijos ir imigracijos, kur nėra jokių srautų ir jokio judėjimo, jokių svetimkūnių, kitų etninių grupių, rasių, degeneracijų ir

anomalijų. Tai idealus modelis, kurio bruožus galima išskaityti stebint dabartinę viešąją nuomonę ir valstybės politiką. Pavyzdžiu, emigracija (kuri šiaip jau yra įprastas ir savaime suprantamas globalaus pasaulio procesas) laikoma grėsme biologiniam tautos tēstinumui, imigracija – taip pat, todėl įstatymai kuriami taip, kad imigracija ir imigrantų gyvenimas Lietuvoje būtų kuo labiau apsunkti. Tokiu būdu bemaž bandoma apsaugoti tautos biologinį genofondą – „išvalyti, atsikratyti svetimkūnių“: kitų etninių grupių, rasių, kitos kilmės. Ir neleisti jiems atsirasti. Marginalizaciją dėl to patiria ir tautinės, etninės mažumos Lietuvoje.

Kitas pavyzdys – per gerklę lendantis gimstamumo skatinimas, kuris neva paremtas ekonominiais argumentais (beje, naujausiais skaičiavimais, turėtume gimdyti po 3–4 vaikus!). Nebus iš ko mokėti pensijų? Tikrai taip, jei po dviešimties metų gyvensime rezervate, kurio nepalies imigracijos procesai, į kurį niekas neatvyks ir iš kurio neišvyks, o žmonių gyvens tiek, kiek pagimdys dabartinių gyventojų. Tad jei griebiamasi tokį argumentą, gal tikrai politikų planuose įrašyta kokia nors, pavyzdžiu, Lietuvos Rezervatinė Respublika? Tuomet skatinimas reprodukuoti kilnią lietuvišką veislę ištis turėtų loginį pagrindą.

Vizijoje nėra ir neigalių, nesveikų, ligotų kūnų, kitų seksualumų, neheteroseksualų tapatybių – visa tai juk taip nedera prie sveiko, reproduktivaus tautos organizmo, tiesa? Tačiau šiai idealiai Lietuvos vizijai, kurios kryptį formuoja šiandieninė politika, neišvengiamai lemta susidurti su realybe. Migracijos procesai nenuslops, atnešdami skirtinges kultūras, gyventojus, skirtingu etninių grupių Lietuvos piliečius, įvairios visuomenės grupės taps labiau matomas, nes išsilaisvinimo procesai nebegali būti sustabdyti. Lietuvos visuomenė, stebint Europos šalių tendencijas, turėtų tapti įvairesnė ir kartu sudėtingesnė bei brandesnė.

Visiems šiem pokyčiams priešinasi tautinės valstybės vizijomis besisvaiginanti valstybinė valdžia, naudodamasi biopolitinėmis strategijomis. Biopolitika, pasak Michelio Foucault, yra tokia galia, kuri tam tikrą žmonių populiaciją laiko politine problema ir kuri siekia reguliuoti gimstamumo, mirtingumo, gyvenimo trukmės, fertilumo ir pan. procesus. Biopolitikai nerūpi pavieniai individai ir jų kūnai, jos galia nukreipta į žmogų kaip į rūšį. Įvairios biopolitinės strategijos diegiamos tam, kad išlaikytų balansą,

kad kompensuotų nukrypimus, kad išlaikytų populiaciją pastovią ir kuo mažiau kintačią.

Kadangi šiandieniniam pasaulyje valstybės hermetišku organizmu paversti neįmanoma – tame neišvengiamai mezgas kitokie seksualumai, etniškumai, neigalumai, t. y. atsiranda tai, kas neatitinka vyraujančios normos, – išskyla valstybinio rasizmo būtinybė, jis M. Foucault apibrėžė kaip skirtį tarp to, kas privalo gyventi, ir to, kas privalo mirti. Valstybinis rasizmas – tai (bio)politinė galia, skirta suskaldyti populiarią ar visuomenę į rases (ar į kitas rasei artimas pozymio grupes) ir jas pašalinti. Pasak M. Foucault, tai nelaikoma politiniu ar socialiniu procesu, tokių grupių pašalinimas suvokiamas kaip neišvengiamas biologinis procesas, „biologinės grėsmės“ pažabojimas, kai „kito mirtis, blogosios rasės mirtis, žemesnės rasės (ar degeneratū, nenormalių) tampa tuo, kas padaro mano gyvenimą iš principo sveikesnį: sveikesnį ir grynesnį“.

Kažkur girdėta, tiesa? Ne, ne tik nacistinėje Vokietijoje. Įsiklausykite į šiandieninę retoriką, sklandančią viešojoje erdvėje: grėsmėmis lietuvių tautai laikoma viskas, kas keičia monolitinę etniniu pagrindu sukurtą tautos sampratą – emigrantai, imigrantai, neheteroseksualai, neigalieji, tautinės mažumos. Jie visi nebepriskluso lietuvių tautos sampratai ir valstybiniu rasizmu besivadovaujanti valdžia persistengs šitai dar labiau įtvirtinti įstatymų lygiu, nors dabantinė šių grupių socialinė ir tapatybinė atskirtis jau šiandien yra apčiuopama ir matoma.

Kaipgi kitaip pavadinti tokią valstybę, jei ne suicidine – engiančia, atstumiančia savo pačios piliečius ir gyventojus, naikinančia save. Tokia valstybė yra uždara, nepripiąstanti savo pačios įvairovės ir daugialypumo, todėl visa tai naikinanti ir stabdanti. Atvirumas, o ne uždarumas, gali išgelbėti ir demokratizuoti valstybę – tai paprasta ir lengvai įkandama idėja, ko, aišku, nepasakysi apie jos įgyvendinimą... Žinoma, yra lengvesnis kelias ir tuo keliu nuosekliai eina Lietuvos politika. Tik, kaip matyti, perspektyva ten kruvinoka.

DONATAS PAULASKAS

Mainai nebeveikia?

Rinkimų metu ir jiems pasibaigus kalbama apie demokratiją kaip apie saugų ir natūralų, savaime suprantamą reiškinį. Tačiau demokratija, kaip ir kapitalistinė sistema, yra mainai. Piliečiai turi ką nors gauti mainais už tai, kad atiduoda savo balsus.

Amerikoje XIX amžiaus pabaigoje rinkimai vykdavo patalpose, kuriose žmonės būdavo gausiai vaišinami stipriu sidru ir viskiu, taip pat gaudavo nuo dviejų iki dešimties dolerių už tai, kad atiduotų savo balsą. Žinomas filmas su Leonardo DiCaprio „Niujorko gaujos“ puikiai iliustruoja tokius mainus. XX amžiaus pirmoje pusėje JAV valstijose rinkti politikai kontroliaavo savo apygardas dažindami batus ir kalėdinius kalakutus, rengdami miestelių šventes ir iškylas. Ką gi – Darbo partija su ledų šventėmis Kėdainiuose, agurkų degustacijomis ir skycių formos atlygiu per praėjusius rinkimus neblogai įsikomponuoja į XIX amžiaus kontekstą.

Tiesioginis papirkinėjimas tiek Europoje, tiek JAV vėliau nunyko, mainais už žmonių balsus politikai suteikdavo nemokamą ir sąlygiškai kokybišką išsilavinimą, sveikatos apsaugą, didindavo minimalią algą, pensijas ar kurdavo darbo vietas.

Bet to jau nebėra. Lietuvoje emigracija yra rinkėjų balšavimas kojomis, nedideli miesteliai nyksta iš žemėlapio,

pasirinkimo teisė traukiasi, o demokratiniai institutai naikinsa pačią demokratiją. Atėjo metas, kai rinkimai Europos Sąjungos šalyje, tarsi kokoje Kirgizijoje, neapsaugo nuo falsifikacijos ir balsų pirkimo, o politikų pažadai nebeturi reikšmės.

Už kokias pažiūras mainais atiduodate balsą, neturi nieko bendra su tuo, ką kandidatas ar partija ketina daryti iš tikrujų. 2004 metais visos partijos žadėjo daugiau demokratijos – tiesioginius merų rinkimus. Nieko bendra su realybe tai neturėjo. Liberalai sakė: „Naujiems mokesčiams – ne“, „Iki 18 proc. sumažinsime PVM.“ Sulaukėme mokesčių padidėjimo, o kultūros žmonės dirbdami pagal autorines sutartis turi sumokėti iki 60 proc. mokesčių.

Konservatoriai žadėjo pagerinti pensininkų padėtį, tačiau pensijos buvo sumažintos. Balsuok už mažesnius mokesčius, gausi didesnius. Balsuok už pensijų augimą, gausių sumažinimą. Balsuok už biurokratinio aparato mažinimą, gausi jo padidėjimą. Balsuok už Seimo narių veiklos skaidrumą, gausi kanceliarinių išmokų pasididinimą ir savikontrolės mažinimą. Balsuok už subalansuotą biudžetą, prarasi dalį pensijos ir algos. Nieko bendro tai neturi su tuo, ką jūs pasirinkote.

Žinoma, žmonės dažna negauna visko, už ką balsuoja, tačiau...

Balsuok už dešiniuosius, balsuok už kairiuosius, balsuok už populistus. Nėra svarbu už ką. Gali balsuoti už ką tik nori – galų gale vis tiek liksi pusiau kolonijinės valstybės pilietis. Politikai nebeturi svajonių, vilčių ir vizijų, kaip išspręsti problemas, kurios kyla piliečiams. Daugiausia, ką gali išspausti senieji lyderiai, – siūlymai didinti minimalią algos iki 1005 ar 1059 litų ar „trečias kelias“, kurio nebebus.

Atėjo laikas naujiems lyderiams, kurie yra tarp mūsų ir neatsiras iš kažkur stebuklingu būdu. Tiems, kurie dar negarsiai protestuoja gatvių piketuose ir mitinguose. Jeigu demokratija veikia, turime gauti tai, kas buvo pažadėta.

Vilčių yra. Buvęs Sajūdžio dalyvis Povilas Urbšys, tolimes prieškarinės Lietuvos užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio gimnazitis, save iškėlės Panevėžyje, nušlavę ne tik korupciją įtariamą varžovą konservatoriją, bet ir likusius populistus. Padorių žmonių, kurie aktyviai dalyvavo Atgimimo revoliucijoje, sambūris teikia vilčių, kad mainai tarp žmonių ir politikų vėl įgis prasmę, kurią turėjo anksčiau.

VYGANTAS VAREIKIS

LRT radio komentaras (XI.5)

Apie jaunajį tapytoją ir pamėkliškas mūzas

Ką tik įvykės konkursas „Jaunojo tapytojo prizas 2012“ ir geriausiais pripažinti darbai kelia įvairiausią minčių tiek apie šiuolaikinę Baltijos šalių tapybą, tiek apie visuomenėje probleminėmis laikomas temas. Pasitelkę semiotinę optiką įdėmiau pažvelgsime į geriausiu išrinktą Martyno Petreikio darbą iš ciklo „Veidai. Egzistencinė individu būtis postmodernioje visuomenėje“. Kalbėsime apie tai, kaip paveikslų teikiamas prasmės cirkuliuoja jau nutraukus bambagyslę su autoriumi.

Iš penkių ciklą sudarančių kūrinių geriausiu pripažintas pirmasis, vaizduojantis užsimerkusio agonijos ar ekstazės apimto jaunuolio portretą, panardintą į minimalistinių atspalvių foną. Šioje gana didelio formato drobėje pagrindinė figūra išnyra per kontrastą tarp uždarų ir atvirų formų, tamšių ir šviesių plotų. Ryškūs, bet neužbaigtai kontūrai, siejami su ciklo tema, turėtų padėti išskleisti draminę įtamprą. Judrus kelių kraštutinumų lydinus, *postmodernaus individu* vidinė įtampa, tapybinėmis priemonėmis išreikšta medžiaginiėje kūrinio plotmėje, kur vyksta savotiška kelių pagrindinių spalvų chromatinė „kova“, maišymasis, lydymasis, sutekėjimas į kontrastuojančias zonas.

Fone išskirtinas ištirižas margas rusvų atspalvių ruožas ir ant veido krintanti šviesa nurodo paveikslų skaitymo kryptį – iš kairės į dešinę, iš viršaus į apačią. Vertikalių kompozicijos ašį pabrėžia ir nosies, pražiotos burnos, šiek tiek ištūsusio smakro bei kaklo formas. Žemyn žvilgsnį gėna ir techniniai sprendimai – vertikalūs potėpių pėdsakai, kuriantys varvėjimo, tekėjimo ir tirpimo išpuštį. Visi šie elementai jungiasi į visumą ir palaiko pusiausvyrą tarp kūrinio statikos ir dinamikos. Palyginti negausus elementų skaičius kuria stabilumo išpuštį, kurį labai pagyvina ir išjūdina tankus potėpių ritmas. Vaizduojama veido išraiška taip pat rodytu sulaikytą, pristabdytą intensyvią emociją – ar tai būtų sulėtinta ekstazė, ar agonija, ar netgi somnambuliškas nuobodulys. Tokioje galimų emocijų puokštėje atpažystama postmodernaus gyvenimo būdo, kur individuas kenčia nuo persisotinimo (plg. galimą pravertos burnos nuoroda į goslumą) ir beprasmybės, kritika. Negana to, individu jaučiamą įtampa gali pasiekti tokią epileptišką kulminaciją, kai net tenenkama sąmonės. Vaizduojamą figūrą galime traktuoti kaip į tam tikrą pagrindą, pavyzdžiui, sieną, atremtą galvą arba žvelgti į ją iš viršaus ir matyti guliničią galvą. Tai sustiprina nestabilumo ir prarastos orientacijos išpuštį, kur visa, kas galėtų būti atskirta, susimaišo ir praranda kontūrus.

Dėl pirmo ir antro plano sąsajos, tirpstančių kontūrų ir šaltų minimalių atspalvių figūra tampa vaiduokliška. Veidas tarsi persišviečia, atrodo efemeris, nykstantis – atsiranda kontrastas su portreto žanru, kuris išprastai išryškina vaizduojamojo *ego*. Kūrinio sluoksni, kuriantis varvėjimo, subražyto paviršiaus išpuštį, žiūrovą galimų reikšmių aibėje kreipia pažeistos ir sumišusios tapatybės link. Čia vėl atpažištame demonišką postmodernizmo veiklą: egoiz-

Martynas Petreikis. Iš ciklo „Veidai. Egzistencinė individu būtis postmodernioje visuomenėje“. 2012

mą, nihilizmą, abejingumą, prasmės netekštį, perdėtą individualizmą ir t. t.

Verta aptarti, koks šio darbo santykis su visu ciklu. Jei bandytume aprašyti visus darbus, išaiškėtų, kad iš visų penkių darbų geriausiu paskelbtas iš tiesų išsiskiria kitokia elementų išdėstymo tvarka. Visuose kituose paveiksluose skaitymo kryptis, jei remtumėmės krintančios šviesos nuoroda, yra savaip apversta. Iš dešinės pusės ant figūrų krinte šviesa, o šešėlio tamsa. Tai atrodo visai reikšminga mėginant susiorientuoti pesimistiniame šio ciklo reikšmių žemėlapye. Be to, kituose keturiuose darbuose matome veidus, žvelgiančius tamsos, abejingumo, nuovargio ar nerimo pripildytomis (ar ištušintomis) akimis. Analizuojamas darbas atitinka išprastą šviesos kritimo kryptį, o figūra yra išsimerkusi: be žvilgsnio arba žvilgsniu, nukreiptu į save, o tai – dar viena užuominima į egoizmą.

Jei visą paveikslų ciklą laikytume pasakojuimu, jis prasidėtų būtent nuo čia analizuojamo ekspresija išsiširkiančio kūrinio. Iškeltas tarsi probleminė emblema, kitus ciklo kūrinius jis palieka fone. Jei būtų atvirkščiai, t. y. jei darbas būtų nukeltas į pasakojo pabaigą, jis galėtų būti suprasitas kaip tam tikras išrišimas, tam tikra įtemptos šešelių ir šviesos kovos atvanga, kur klausimas, kuo tai baigesi – šviesos pergale ar visišku nusigrežimu į save – liktų atviras.

Tokia prieiga prie aptariamo paveikslų leidžia parodyti, kokais būdais žiūrovui byloja šis pranešimas. Ar pranešimas tikrai pasiekia tikslą? Ciklo pavadinimas „Veidai. Egzistencinė individu būtis postmodernioje visuomenėje“ rodo pretenzijas į socialinę kritiką, grįstą sociologų ar filosofų apmąstymais. Programiškai suformuluotas pavadinimas užbrėžia aiškias ribas, ką reikia pamatyti paveikslė. Bėda ta, kad toks turinys nepasirodo. Žinoma, tapybinėmis priemonėmis, kaip matėme, panašaus turinio žinutė formuluoja, tačiau kūriny nebeperžengia pavadinimo, jo nebeišplečia ir netgi nepasiekia to masto, kuriuo užsimota formuluojuant patį pavadinimą.

Taip pat kyla klausimas, ar gerai nusitaikyta, bandant imtis socialinės kritikos. Kritika iš esmės yra sveikintinas, tačiau ir itin atsakingas dalykas. Mat taip akcentuojamas tam tikras dialogas tarp kūrėjo, kūrinio ir žiūrovo. Menas suteikia galimybę kurti būdus, kuriais galima permąstyti mus supantį pasaulį. Imantis „didžiujų“ temų pati prieiga turi būti itin meistriškai ir kruopščiai apmąstyta, mat netinkamai formuluojami didūs dalykai lengvai virsta banalybe. Šio ciklo tema gali būti laikoma „didžiaja“ – juk kalbame apie šiuolaikinio žmogaus susvetimėjimą, nerimą, persistonimą. Tai yra *drama*, o ją perteikti nesubanalinant problemas – labai sudėtinga. Dažnai tokiu atveju pasitelkiama ironija – ji suvaldo perdėm jausmingą išgyvenimą srautą. Tai nebūtinai turi būti postmoderni pikta ir pašaipi ironija, juk galima grįžti prie senovės graikų ironijos, kur juokas yra išlaisvinantis būdas išgyventi pasaulio paradoksalumą.

Postmodernios visuomenės būvis lyg ir universali problema, tačiau kažkokia tolima, autentiškai neišgyventa, grįsta Vakarų visuomenės kritikos atgarsiais. Stebina dailes šio konkurso dalyvių angažavimasis tokiai kritikai, kai, rodos, jaunam pasauli tyrinėjančiam tapytojui kaip tik reikėtų pradeti nuo *kasdienybės paviršių* (kaip tai, beje, padarė dalis finalininkų), kuriose fundamentaliai ir reiškiasi pasaulio tapybiškumas. Jei jau norisi gvildinti šiuolaikines *post...* problemas, rodos, daug daugiau jų aptiktume *postsovietikoje*, kuri ir yra mūsų kasdienė duona, mūsų postmodernizmas, išišaknijęs sovietiniame modernizme. Tai mūsų visuomenėje vis dar laukia intensyvaus ir kūrybiško apmąstymo. Net jei šis M. Petreikio ciklas yra įkvėptas ne vien *baumaniku* ar kitu Blogio apaštalų paskaitų apie globalizaciją, o, tarkime, konkretios kasdienės patirties, tokiu atveju cikle per maža transformacijos, galinčios *išbanalinti* kasdienybę ir priversti iš naujo susimastyti. Kad ir kaip ten būtų, belieka patikėti kompetentingaja komisija, paskelbusi ši paveikslą pačiu geriausiu, ir tikėtis, kad šio jaunojo tapytojo dar laukia solidi kūrybinė branda.

IEVA RUSTEIKAITĖ

ANNA HALBERSTADT

Esu am inas ydas

*Mano pirmasis vyras, Slava, palūžęs džiazo gerbėjas
žilais smilkiniiais,
vis dar traukia cigaretę, nepaisydamas sulopytos širdies,
vos už keleto kvartalų nuo ten, kur mūsų gyventa,
septintojo dešimtmečio daugiabuty, i pietvakarius
nuo centro.*

*Tie viduramžiški koridoriai turėtų dvelkti formalinu,
tėvas marindavo
juo varles laboratorijoje,
zoologijos muziejų tikriausiai vis dar guli banginio
žandikaulis,
o švytintys braziliški drugeliai žioruoja tamsoje.*

*Esu amžinas žydas, klajoklė, psichologė, poetė,
mano gimtajame mieste vis dar likę pėdsakai
takelio, juo gotikiniai kiemais éjau iš mokyklos
i savo senojo muzikos mokytojo namus Basanavičiaus
gatvėj
ir į biologijos fakultetą,
kur dėstė tėvas.*

*Esu amžina, klajojanti Šolomo Aleichemo žvaigždė,
ji blyksteli keliaudama iš žemyno į žemyną
ir išblėsta, tik trajektorija
kuri laiką smilksta tamsoje.*

*Esu amžinas žydas,
o tiksliau – Rusijos, Lietuvos, Amerikos žydė.
Pamirštu ne vienos, o trijų kalbų žodžius.
Prosenelio penkių aukštų namas
vis dar stovi Naugarduko gatvėj senajame Vilniuje,
ten ir užaugau, ant Pylimo kampo, komunalinio virtuvėj.*

*Senelis palaidotas po marmuro duženom
ir alaus skardinėm Kauno žydų kapinėse.
Akivaizdu, kad mirusiems ydams čia rengiami pogromai,
nes gyvujų jau beveik nelikę.*

*Mano pirmoji meilė, pusiau tutorius, vunderkindas Kolia,
kažkur Maskvoj tikriausiai kuria karos lėktuvus
ar dėsto Baumano institute, nors svajojo
studijuoti menus ir istoriją.*

Iš anglų kalbos vertė Marius Burokas

Vieno paveiksllo iššūkis

Prieš tris savaites kvietėme skaitytojus interpretuoti Antano Samuolio paveikslą „Baltoji obelis“. Kaip visada, sulaukėme ne mažai interpretacijų, tad šiame „Šiaurės Atėnu“ numeryje publikuojame tik kelias iš jų – kitas rasite interneto puslapyje <http://blogas.satenai.lt/konkursas>. Nacionalinės dailės galerijos prizas – metinis abonentas dviem asmenims – šį kartą atitenka Rūta Jakutytė.

Sveikiname.

Visiems kitiems autoriams dėkojame prisidėjus ir prime name, kad kitą savaitę bus paskelbtas ir jūsų interpretacijų laiks ketvirtasis paveikslas bei šį kartą jau kitoks prizas laimėtojui.

Jėga ir tamsoj paskendęs šunelis

Ant stalo guli barbės galva, prie kurios išmoningai pri taisytu namų raktai, jai po išsidraikiusiais plaukais slepiasi dešimt litų, kuriuos turiu grąžinti sesei, o šalia dar ir kompiuteris stovi su aštuoniais ar dešimt vienu metu atidarytų tinklalapių. Viename iš jų mano dėmesį bando atkreipti Samuolio medelis. Jis čia, atėjo į mano kasdienybę, kai tiek metų prabėgo, paveikslėlis, nemirtinguolis, vėl sura do, tik jau kitokią. (Geriau tiktu, jei būtų kaip atvirukas iš knygos iškritęs, bet ką darysi.) Kaip koks atskaitos taškas, štai atidariau elektroninį paštą ir nustebau vėl pamačiusi, ir grįžau į tas vietas, kur dar anksčiau buvom susitikę. Šita balta obelis ir tamsrudžiam purvelys paskendę šuniukas, ir ružava moterėlė vėl nukelia į jauną, beveik mažą, nors ryžtingai savo suaugumą teigiančią Rūtą, mane, kai mes tik dviese su kažkokia mergina studijoje, Antano Martinaičio dailės mokykloje, sukišę nosis guašan bandom Vilpišausko pastatyta reprodukciją į savo švarutėlius A2 per kelti. Ir neišeina, juodai. Bet vis tiek galvoju, štai aš piešiu Samuoli, jo akimis bandau matyti, tai kaip ir savim dižiuojuosi. Nors ir baisu, kad atsidarys durys, ateis Vilpišauskas, pastovės už molberto, pakvėpuos kiek laiko uždusęs į nugara ir pasakys: vėl užpurvinai, kur tavo šviesios spalvos, su kuo čia dabar teplioji. O aš bandysiu išsisukinėt, tai balta vėl bonukė pasibaigė, ji visada baigias, ir pasiskolinsiu iš ko nors, kad tą šakotą šviesos dryži išgaučiau. Tada mes paklosim tuos vandeningus popierius ant žemės, kaip drobules balinti ant žolės ištiesia, užgesinim šviesas ir išeisim, palikusios šią pamoką prisiminimui.

Dabar šitas paveikslukas jau kitam gyvenime, kur nėra nei molberto, nei Vilpišausko, nei Samuolio. Keistai viskas persivertė, ir nepasakyčiau, kad sutinku su tuo. Ilgai iš to pykčio sau neleidau ir piešti, kol rankos sudžiūvo ir beveik sutrupėjo. Nors jaučiu, kai žiūriu į šią paveiksluką, kad kažkur labai stipriai vis dar teka srovė, tokia drąsi, ne

tokia kaip aš, todėl man patinka apie ją galvoti, atrodo, ji ten, pasislėpusi už to raudono namo stogo arba į statinę įlindusi. Jei ši srovė, ši galinga jėga, kurią matau, būtų aiškiau sušvitusi, jei ją aiškiau būčiau pajautusi, netektu darbar taip blaškytis, pasimetant daugiau kartų, nei įmanoma save atrasti. Dabar Dailės akademijoje tik šiaip sau nueini nusipirkti kavos pas Elytę, kuriai nesvarbu, iš VDA tu ar ne, ji su visais valgykloj taip pat malonai kalba. Taip išeina, Samuoli, kad vieną kartą atsibundi ir suprant, jog su viskuo sutinki, tu paklusnus kūnas, tarsi nyktum, užleisdamas kūną abejonėms, kurios minta tavo sekundémis, minutémis, visa amžinybe, kuri dar liko tyliai degti, sprogti, trūkinėti ir širsti dėl savo paklusnumo. Gal ta tavo jėga būtų stipriaus persidavusi, jei būčiau atidžiau pažiūrėjusi.

Jėga, daugiau nieko. Jokios kaimo nostalgijos, prisimini mo kokios ružavos bobutės, jokio ryšio su kaimiškuoju pradu. Obuoliai tik iš parduotuvės, su lipdukais ant šonų, balti medžių kamienai vis dar keisti ir iki galo neperprasti. Jokio potėpių nagrinėjimo. Kas per iškrypimas gyvam gražiam daiktui galūnes išsukinėt ir padėt po vieną po stiklu, šita to kia, šita anokia. Drobė savo gyvenimą gyvena, aš savo.

Sentimentalus užpuola, kokia gėda, kad ir menas, ir šita grakščiai laužyta obelaitė tik tiek širdį sugriebia, kiek ją savim uždengi, su savo kasdiena susietom istorijom. Staiga pakylu iš savo tarybinio stiliums fotelio, čiumpu barbės galvą su raktais ir kažkur išeinu. Gal pažiūrėt tos obels į Nacionalinę, o gal ir ne. Palikau šaliką.

RŪTA JAKUTYTĖ

Žaibukas

Kiek apniukusį rudens, staigiai virtusio žiema, šeštadienį, dieną išsvyniojusi iš blyškia šviesa apšviestų pata lu, nusprendžiau tingiai, apsvaiginta žemę žaibiškai nuklujusios baltumos, nupėdinti iki Nacionalinės dailės galerijos pažiūrėti naujos ten esančios parodos – man patinka klaidžioti toje sterilioje erdvėje blaškomai sienose besignančių atvaizdų ir kartais būti kur nors įtrauktai.

Gavau bilietėli, ir tik pamanykit – kairiame jo šone puikavosi Antano Samuolio „Baltoji obelis“! – taigi savotiška Nacionalinės dailės galerijos ikona, masiškai padauginta daugybėje pailgų lapelių, buvo kaip ženklas, kad privala nueiti į ši kūrinį pasižiūrėti.

„Už dešimt minučių galerija uždaroma“, – išgirstu aidint balsą iš garsiakalbio ir bėgu „Baltosios obe-

lies“ ieškoti. „Atsiprašau, kur yra šis paveikslas?“ – klau siu besibūruojančias panašaus amžiaus budėtojas rodyda ma į paveikslėlį kairiame bilietėlio krašte, ir jos nurodo kelią nuo vienos salės iki kitos ir štai aš jau stoviu prieš žaibu mano regą nušvietusią obelį, kuri, sakytum, yra koks slaptas išėjimas į šviesos pripildytą skliautą, tarsi žaibo formos iškirpimas tame apniukusiam lietuviško kolorito kraštovaizdyje, kirtis, per kurį iš paveiksllo galima išeiti į erdvę, panašia į šitą (nė neminiu, kad pagoniškoje tradicijoje balta spalva siejama su mirtimi), o gal per obels kaimeno formos plyši matoma nutapta Nacionalinės dailės galerijos sieną?

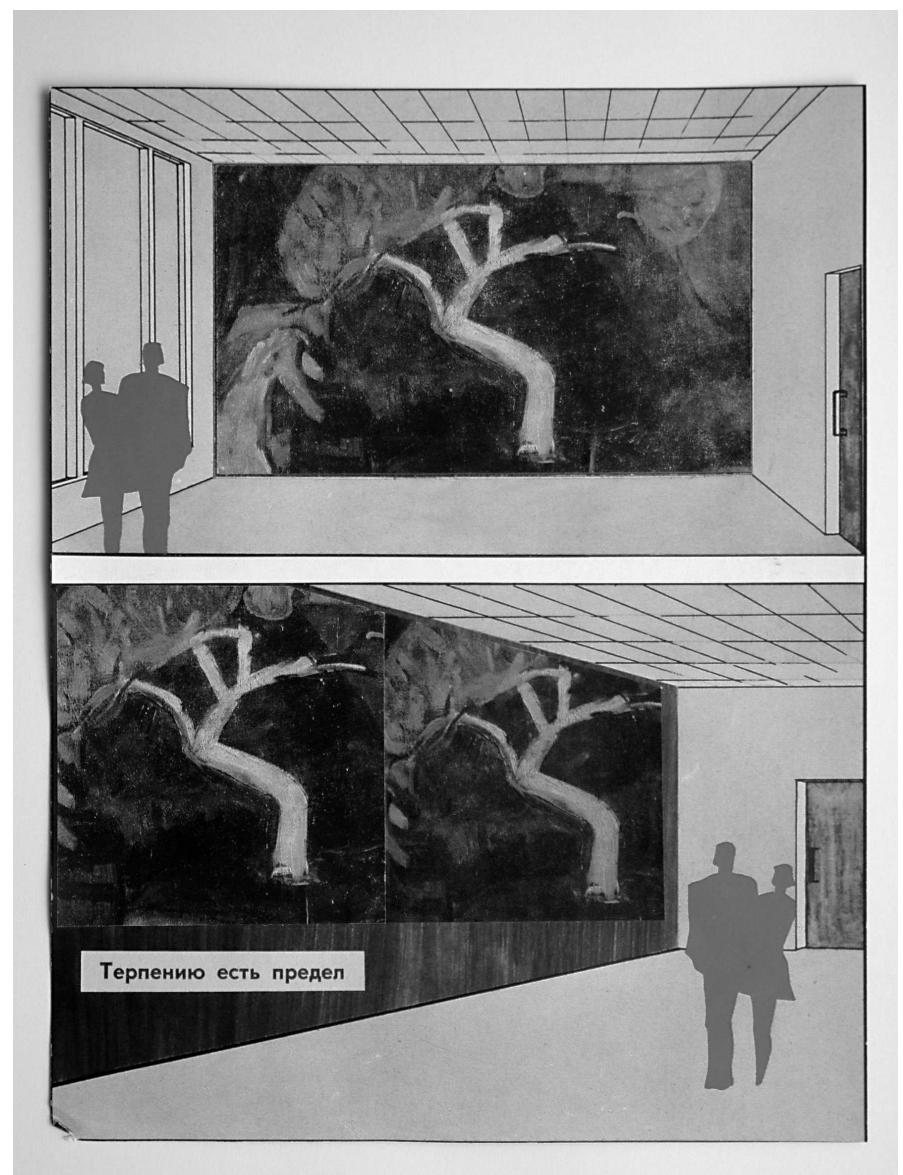
Zinoma, taip nėra. Apskritai tai tikrų tikriausias medžio kamienas, virpantis neapčiuopama baltuma ir dar atlaikantis tą šaltos turkio žalios potėpių gniutulą virš savęs, besiliejantį su reprodukcijoje neramiai į užgriuviusiu namelio raudoniu – realybėje, paveikslė, mano regoje sukurtame Nacionalinės galerijos lempų šviesos, jis daug blyškesnis, tamsesnis, tarsi įklimpęs į tą visą tirštą priebandą – ir apskritai pirmas įspūdis pamačius paveikslą – et, sutemę labiau negu reprodukcijoje. Mat paveikslėliuose pateiktas idealizuotas „Baltosios obelies“ vaizdas. Realybėje rūstokas oras slopinia potėpių liepsnojanči namelio stogą, ilgiau žiūrint užhipnotizuoją šešelinis potėpių virpesys ir išnyra reprodukcijoje vos matomas juodas mažas šuniukas – viena iš sudėtinių dalių darbe, kuri, rodos, sudaro visi būties elementai – žemė, medis, moteris, namai (trūksta tik vyro, bet jis tikriausiai namie, galų gale vyras ši paveikslą nutapė) – taip pat du ant medžio viršūnių besilaikantys namūkščiai, lietaus pritvinkęs dangus – ir vis dėlto – obelis baltoji. Spindi, prasklaido kylandžio peizažo nykumą.

„Ar ta mergaitė dar čia?“ – iš skirtingu salių susirékauja paveikslus prižiūrinčios tetos. „Jau einu, viskas“, – atsakau ir staigiai užgėsta galerijos lempos, iš regos ištrindamos paveikslą – lieka tik tamsoje nedrąsai boluojantis baltosios obelies kamieno kirtis.

IEVA GUDMONAITĖ

Marta Vosyliutė. Kaip Samuoliui dékingos Pažaislio vienuolés prisivirė skaniausios pasaulyje obuolienės, pamiršusios ir cinamonus, ir demonus. 2012

Gintaras Znamierowski. Tautinės mokyklos tapybos parodos projektais. 1992. Koliažas

Iš Verlaine'o ir Rimbaud laiškų

Besibaigiant 1871-ujų rugsėjui Arthusas Rimbaud atvyksta pas poetą Paulį Verlaine'ą ir apsistoją jo namuose. Verlaine'as neilgai trukus palieka žmoną, sūnų, meta darbą ir leidžiasi į aistringą, brutalią draugystę ir gyvenimą su Rimbaud Londono ir Briuselyje. Vėliau Verlaine'as apie savo septyniolikmetį draugą rašo: tikras vaikigalis, putlus ir žvitrus, kaulėtas, gana gremždžias, vis dar augantis kūnas, jo balsas (su labai stipriu Ardénų akcentu, bemaž jo tarmė) būdavo tai auksčias, tai žemas ir nuolat lūždavo.

Rimbaud ir Verlaine'as tampa neišskiriamais draugais ir meiliužiais. Verlaine'o žmona Mathilde, išsiskirdama su juo, nurodė dvi priežastis: vyro potraukį absentui ir jo ryšius su Rimbaud. Vėliau, 1873 metais, apkvaitęs nuo žaliojo gérimo ir iškankintas meilės ir pavydo, Verlaine'as jį sužeidė pistoletu. Už šį pasikėsinimą buvo nuteistas keletą metų kalėti. Kaliūjime parašė poemą „Don Žuanas pragare“, jos pagrindinio veikėjo prototipas buvo Rimbaud.

Šie keli laiškai šiek tiek praveria duris į aistringą abiejų didžiųjų poetų asmeninę erdvę.

Verlaine'o laiškas Rimbaud, 1873 m. liepos 3 d.

Prie jūros

Mano drauge,

nežinau, ar vis dar būsi Londono, kai šis laiškas tave paieks. Bet noriu, kad žinotum, jog pagaliau privalai suprasti mane būtinai turėjus išeiti, jog šis audringas gyvenimas su visomis scenomis be priežasties ir tavo užgaidos, šis pragarašas nebegalėjo man tiki!

Bet kadangi aš tave be galio mylėjau (nelaimė tam, kuris nelaimė galvoja), noriu, kad tu tai irgi priimtum, jeigu per tris dienas mano ir žmonos santykiai nepagerės, smogsiu sau veidan. Trys dienos viešbutyje, *rivolvita**, anos išlaidos – štai mano šyktumo priežastys šią popietę. Tu turi man atleisti. Privalau padaryti paskutinį prakeiktą dalyką, kaip tikras kretinas. Mano paskutinės mintys, bičiuli, bus skirtos tau, tau, kuris šią popietę išvadinai mane blogiausiai žodžiais, atsakyti tuo pačiu nenorėjau, nes turėjau nusibaigti – PAGALIAU!

Ar nori, kad mirdamas tave bučiuočiau?

Tavo vargšas
P. Verlaine

Mes daugiau niekada vienas kito nematysim. Jei mano žmona grįš, gausi mano adresą ir tikiuosi, kad man parašysi. Tuo tarpu laukiu – tris dienas, ne daugiau ir ne mažiau, Briuselio paštas iki pareikalavimo – mano vardu. Ir grąžink Barrere'u tris jo knygas.

* Rimbaud sakydavo ne „revolveris“ (*revolver*), o *rivolvita*.

Rimbaud laiškas Verlaine'ui,
1873 m. liepos 4 d.

Londonas, penktadienio popietė

Grįžk, grįžk, brangus drauge, vienintelis drauge, grįžk. Prižadu, aš galiu būti malonus. Jei buvau atšiaurus tau, tai buvo pokštas, kurį užsispyrės tėsiau. Aš gailiuosi labiau, nei galima išivaizduoti. Grįžk, tai bus pamiršta visam laikui. Kaip gaila, kad tu patikėjai šiuo pokštū. Dvi dienas nepaliujamai verkiau. Grįžk. Būk drąsus, mielas bičiuli. Niekas neprarasta. Tu tik turi vėl atkeliauti. Mes čia ir vėl gyvensime, labai drąsiai ir aistringai. Ak! Meldžiu tavęs! Be to, tai dėl tavo gerovės. Grįžk, čia tu rasi visus savo daiktus. Tikiuosi, dabar suprantu, kad mūsų ginčę nebuvu nieko realaus, tai baisingas mirksnis! Tu, kodėl, man pamojus, kad išliptum iš laivo, kodėl neatėjai? Kad sulauktum šios valandos, kartu pagyvenome dvejus metus! Ką ketini daryti! Jei nenori čia grįžti, ar norėtum, kad atvykčiau ten, kur tu?

Taip, tai aš, buvęs neteisus.
Ak, tu manęs nepamirši ar pamirši?
Ne, tu negali manęs pamiršti.
Aš, aš visada apie tave galvosiu.

Sakyk, atsakyk savo draugui, ar mes nebegalime toliau gyventi kartu? Būk drąsus. Kuo greičiau man atsakyk. Negaliu čia ilgiau pasilikti. Tiesiog klausyk savo gerosios širdies. Skubiai pranešk, jei privalau atvykti pas tave.

Henri Fantin-Latour. Stalo kampas. 1872. Sėdi iš kairės – Verlaine'as ir Rimbaud

damas baisesnių negandų, negu buvai patyręs iki šiol. Po viso to pagalvok, kas tu buvai prieš sutikdamas mane.

O dėl manęs, tai nebegrišiu pas savo mamą: vyksiu Parizium, pabandysiu išvažiuoti pirmadienio vakare. Turėsi įtikinti mane parduoti visus tavo drabužius, nieko kito nebelieka. Jie vis dar neparduoti: iki pirmadienio vakaro jų pasiimti neateis. Jeigu nori parašyti man į Parizij, laišką siušk L. Forain, 289 rue Saint-Jacques, adresuojant A. Rimbaud. Jis žinos mano adresą.

Vienas dalykas neabejotinas: jeigu tavo žmona grįš, niekada tau nerašysiu.

Vienas tikras žodis yra: grįžk, noriu su tavimi būti, aš myliu tave, jeigu išgirsitai, parodysi tikrają dvasią.

Priešingu atveju man gaila tavęs.

Bet aš myliu tave, bučiuoju tave ir mes vienas kitą pamatyseme vėl.

Rimbaud

Iki pirmadienio vakaro ar antradienio vidurdienio, jei atsiusi man ženkla.

Rimbaud laiškas Verlaine'ui, Londonas,
1873 m. liepos 7 d.

Pirmadienio vidurdienis

Mano mylimas drauge,

mačiau laišką, kurį siuntei ponai Smith. Deja, per vėlai. Tu nori grįžti į Londoną! Tu nežinai, kaip visi tavęs čia laukia! Ir koks bus Andrieux ir kitų veidai, jei mane ir vėl patymytu su tavimi. Nepaisant to, turiu būti labai drąsus. Atvirai pasakyk, ką galvoji: ar dėl manęs nori grįžti į Londoną? Ir kurią dieną? Ar tave paskatino mano laiškas. Bet kambaryje nieko nebeliko. Viskas parduota, išskyrus megztinių. Gavau dešimt svarų ir dešimt pensų. Bet paklodė vis dar skalbykloje ir sau pasilikau daug daiktų: penkias liemenes, visus marškinus, kelnes, apykakles, pirštines ir visus batus. Visos tavo knygos ir rankraščiai saugioje vieto... Iš tiesų, pardaviau tik tavo juodas ir pilkas kelnes, megztinių ir vieną liemenę, lagaminą ir skrybėlių dėžę. Bet kodėl man nerašai.

Taip, mylimas mažyli, aš turia čia pasilikti dar vieną sauvitę. Ir tu atvyksi, nori? Pasakyk man tiesą. Turėtum parodysti kiek drąsos. Tikiuosi, kad tai tiesa. Būk tikras dėl manęs, aš galiu būti labai gero būdo.

Tavo laukiu tavęs.

Rimb.

Iš: Arthur Rimbaud. Oeuvres II: Vers nouveaux, Une saison en enfer. Paris: Garnier-Flammarion, 1989
Vertė Akvilė Žilionytė

8 Royal College Street NW1, St Pancras, Camden, London. Paulis Verlaine'as ir Arthusas Rimbaud čia buvo apsistoję 1873 metais nuo gegužės iki liepos

GINTARAS PATACKAS

Senos knygos

Nelauk gerų žinių iš edelveisų prie tisos per pavasarį kalnuos kada galvojti niekad nepareisi namo iš bibliotekos tolimos produktų knygnešio krepšeliš pilnas kuriuos praryji tu vienu ypu nuo sakalo akių lig aukso vilnos libom akelėm su malonumu jauties penkiolikmetis diversantas skrendi kondoro naguose viles atlantą peršoki ir įveikti pampas kur laukia tetos tolimos šalies buenos airės gero oro bose dar tik mokykliniai egzaminai kol į senatvę tarsi komandosas kaip sakė knygos u mirštose seniai

Zoo

Orangutangas netelpa į narvą žirafos kaklas styro virš stogų plėšiko seifų grąžtas skrodžia šarvą o mums gyventi linksmą ir smagu klarnetas skelbia pritaria kornetas esteto rankoj biblijos skutai gyvenimas yra darnus duetas nors mirštai vienas kaip ir privailai el. pašto versijo su paveikslu kai kur pavaizduotas visada esi šešiągyvibis robotas su triukais mutantų angelaičių debesys kai virusas negailestingai graužia gyvybės medžio vėžines šaknis ir mieganti marytė mintį audžia kad princas neatjos ir neprigis taip tingi keltis o reikėtų dirbtai su pamaina į fabriką lakstyt negyvas vėjas laužia šulinio svirtį balti berželiai žemén grius poryt prie zooparko krašto kur mamutų atsildytų ropyja kolona kas būtų jei recesijos nebūtų ir būtų lietuva ne fergana

Už kampo

Kas ten pakraštyje už kampo dedas kurį nuščiuves paslapčia stebi čia saulė ten ir lyja ir vaidenas ir griaudžiai graudžiai į puses abi ten griaucių slenka zombių karavanas skeletai faraonų praeities kraujuoti tvarsčiai mumijų o menas žynių gyvybės ieškant paslapties neveikia nes skeletai neatgyja burnoj tik trakši asakos žuvų kaip ašaros lašai ant skruostų lyja dabar čia ten saulėta ir žavu voltažas aukštasis prakišnus miražas senovinių pilų senam mieste tokiam senam kurį regėjai mažas ir persmeigei užaugės šakute žuvelė aukso norus tris išpildė valdovė vandenų per amžius lis prie geldos boba skilus piramidė ir jausmas kad išpildytu dar tris

Interviu

Užknisot jūs mane pas aznavūrą mes perdēm perdēm triukšmo buvo daug dabar kai lieka muzika ir jūra iš kapitonų gero nebelauk pasibaigė princesė ir procesas katarsiai ir kontrastai ēmė dingt kai nėr tiesos verčiai sakyti tiesą ir pėdint tėvonijos įkandin spragąs užlopant nudaužytas pirštai ir nuospaudom dvigalvių smegenų kaip bicepsų o ne priburt iš tirščių kavos kad visa tai nera šaunu nes šovusi galvon mintis nušauna taip negyvai kad norisi juokaut kai nuodėmingas tas kurs pasninkauna ir pamokslauna nors reikėtų bliaut dainušką girtą pakelės girtuoklių tikresnę negu maldos veidmainių pūkams skraujant topolių ir tuopų ir imant iš imamo interviu

Tūkstantis ir trečia naktis

Kampinis smūgis leidžias į platformą kur skleidžiasi žiemotojų daigai ir kamuolys tinkle tėra tik norma kad savo pareigą tu

atlikai o besarabe tuarego žirgas jau beldžiasi kanopom į duris tavosios šetros joti nori irgi kažin ar dromaderas besugrižiš iškaski šulinį vidur dykynės kur maitėda vis stebi

šakalus ir visa tai aplink tau bus tėvynė klajoklio galbūt net dvejus metus kol neišgertas dar vanduo lig dugno ir pasikvies tave nauja vieta dangoraižiai bagdado turgaus ugrys kurias ižiebia halio

kometa užimki kukliai savo bastioną placdarbu šacho kėdę išsirink ir ten suleiski dvasių legioną kad tavo sienas saugotų aplink kaip girdžia surūdių

čiaupas kapsi kartu su legionlige lašai ką numatysi priekin tuo ir tarsi ne veltui išsigimėli prasai

JUOZAS ŠORYS

Vasaros trieliliai

Prieš nakties dvelksmą ir miglas – lapė snapė Sustengusi kaip dicinas paršavedės širdy Kol lapiukai eglyne pamokys be baimės įkvėpti

Užpūliavusios vaikų rankenos per linarūtę Plyni gržimo namo laukai ir prigludę alksnynai Menuetas pro mykiančias gotinas ir trides

Vualiuotos Amerikos šiukslyno angos Votis ant žaliojo paklydėlio nosies Civilinės saugos smarvė

Perkūnas dar toli Bet raudonojo akmenėlio kulkos vos kantrios Žiemiu trauka skersai valgį ir pakinklius

Šlumšt žuvėdai pamomeny Už silkių kasinalio – jų ir kuršių jūrės marės Užšalo vikingų strėnos Grūšlaukės švedkapyje

Švedas prosenis su meilės medumi gomury Baltos kumelės birštvynuose Ažuolų kluciai – po pažascia

Prie vartų – žąsino kaklas su gyvybės klaustuku Išdryžęs vienužio paltukas Spalių tyla palėpėje prie motinos kraitskrynės

Sotaris su pukšinčia Sotariene gal nebuko skaitę „Sotero“ Gyveno ant savadarbio motoro su šunimi Piliu Kieme po jų likdavo kyliu perskeltos trinkos

Penkios Melės Apkio mergos trobalėje prie plento O pats, sakydavo, čigono ir kuršininkės darbo Kieme tarp gal pussimčio šunų – pakinktuose aprimės arklys

Motina ant plento ties kelaliu Pirmakleckiui arčiau namo sniegais nei pro šunide Kur prapuoļė tas vaikuitis?

Puku puku, bet šlapsniegio iki šakumo Prieš akis vis sutavaruoja sodybos kalnas Judanciam taškui per kryžmą – Būtės Pulio inkštimas

Karštas atpažiantis Pulio liežuvis per lūpas Ar mažasis dvikojis žaidžia? Vilko krūtinė nubrėžia brydę namo

Čiubio nameliai sode po akmeniu Ar jauku žmogaus proto takšikiui mamos skaroje? Plaukų kuokštas paskandų priegliuose

Kamieno išlakume nulaužtas grūšas už trobos Obelų sausžalyne tebeképsuo rovimo duobė Išsinėrės raiščius sunkiasi saldymetis

Vaikų pilvais nuzulintas qžuolas prie vieškelio Gilių maišeliai kiaulių apetitui kilsterti ir kavai Žievės rumbai kiminais šeriuoti

Bočiaus Veselio diegti beržai Parubežiniai iš paskutinių pirktos žemės Lauksargių liemenys atskarę

Bružienės sausuolis qžuolas galadienis Gandrų tiktuves ant jo šakų vakarais prieš Baltru Saulėlydžių klustelėjimai su atatrunkomis

Periodintas uosis nebenori šakotis ir augti Iš kur paémét, ten ir padékit! Kietas ne tik per nugenėtas alkūnės

Liuksio būda blusinė Troboje iš ryto – ištikimos akys po stalui Karštos kaip krosnies čiugūnai letenos

Tigris tuju tankmeje Du vaiskiai geltoni vyzdžių gremžtukai Uodega per kinkas su pieno puta

Kazė Razę rumalojo – prie galinio lango čiupinėjo bambą Apjuokdavo savamokslėmis dažnutėmis, kai dar nebubo blevizorių Mažrimo Kazė su permatomu kandikliu: apsuk šakę, kai dobilus duodi į pantą!

Mažvaikio nikiai laukiant Liepojos autobuso Kirmiyti ant gruodo suremtu Mažrimo Julio kapšio Nesilankstančių kojų sąnarių bagažas ant tėvo dviracio

Jovė Kovė, Tuškė, Nekresūra ir Juzis Buzis, kunigo vaikas Pašilių troboje ar ant pamedės kalnelio sutūpę erzeliojam Pro lubas – sesers ir Praamžiaus akys

„Pateri, pareik kleckų!“ – plyšauja verandoje matulita Supupsi ir takškiai Pupis ir Bugis, o Liuksis būdoje Visi – žmogaus proto, tik nekalba

Ant žievų prie ugnies markstosi Kicis Traiškanų kaip vortinklių – sukniauksi be balso Nedažytų virtuvės grindų rakštys – iki širdies

Besišildantis skreite Murkis vaikui – mulkis Juodai sabalinis kailio linkis Ar parplukdys kas upeliu iš Liepojos menkių?

Šermukšnis jau be uogų Šermenys po vidurdienio šešeliu Šerk per pažandę arba su kitokesniu sveikinkis per žambą

Tankiai usnėtos kadais biržytos dirvos Varpai miestelyje, auksinės apsiskaitytos varpos palėpėje Nejdirbtai delnai, stragi žemės vėsa

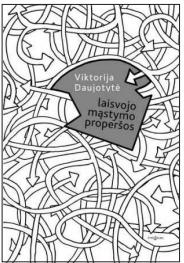
Mėlynai tamsžalė, pernakt paakijusi diena O gal medė už Apšos link Ožvikui Švytinčio dangaus degsnė

Narvydžiai, 2011 m. liepa–rugpjūtis

Parašyta skaitantiems, subalansuota literatūrologams

Viktorija Daujotytė. *Laisvojo mąstymo properšos.*

Esė. V.: Tyto alba, 2012. 304 p.

„Ilgai neradau pagrindinio pavadinimo žodžio. Laisvojo mąstymo zonas? Laukas? Plyšiai? Itrūkiai? Properšos?“ – apie dvejones rašo autorė, galiausiai pasirinkusi pastarajį variantą. Skaitytojui siūloma ne klaidžioti lauke ar slapstytis ištrūkuose, o rasti ižvalgas properšose.

Kita vertus, kodėl ne zonose? Literaturinėse, humanistinėse, hermeneutinėse. Filologinių žaidimų aikštėlėse, jei kamuojama „didžiosios filologijos ilgesys“.

Nors literatūrologė Viktorija Daujotytė rašo pagauliai ir tekstai nėra perpildyti kažin kokių neįveikiamų konstrukcijų, perskaiciusi daugmaž pusę knygos pasiekiau tam tikrą informacijos pervažio ribą. Informacijos turinio, Maironio, Marcinkevičiaus, Donelaičio ir kitų, įvardijamų klasikinės jausenos lietuvių rašytojais. Jų buvo per daug.

„Humanistikoje autoriteto žodis tebėra svarbus, net jei nieko naujo ir nepasakoma“, – teigia knygos autorė, kalbėdama apie baltistą Vladimirą Toporovą. Su teiginiu galima sutikti arba ne, bet autorės pagarba autoritetams juntama kiekvienamie plūslapyle. Kartais taip akivaizdžiai, kad kritiška skaitytojo akis ima ir užsimerkia. Ar pagarbos perteklius, tekste mutuojančių į savotišką adoravimo formą, gali venginti? Taip. Lygai taip pat kaip mėginimai užkasti skaitojo senuose geruose lietuviškuose arimuose.

Tiesa, šie pastebėjimai turi svarių reikšmę tuo atveju, jei skaitytojas yra kosmopolitizmo šalininkas. Jei „Laisvojo mąstymo properšas“ atsivers tūlas patriotas, tikrai nenusivilis. Akis liks atmerkta. Gal netgi su viena kita ilgesinga ašara.

Ilgėsi ir ji lydinčias emocijas inspiruoja ir kiti pamastymai. Pavyzdžiu, sielovaizdžiu virsmas sieložaizdžiai. Arba atvirkšciai. Arba dar kaip nors, rudeniškai, cituojant Paulio Celano „Mirties fugą“:

*Juodasis rytmecio piene tave mes
geriame nakti
mes geriam tave per pietus ir iš ryto
mes geriam tave vakare
mes geriam ir geriam
gyvena vyriškis name o tavo auksinai
plaukai Margarita
o tavo pelenai plaukai Sulamita
su savo gyvatėm jis žaidžia*

*Jis šaukia sugrokite mirtį skaidriau
mirtis tai maestro iš vokiečių žemės
jis šaukia smuikuokite smuikais
dusliau ir jūs tarsi dūmai pakilsit į orą
ir rasite kapą aukštam debesys ten
ankšta nebus*

Po šiuo eileraščiu nerasite jokios išsamios literatūrinės analizės. Autorė žvelgia į keliabalsę *fugą* iš istorinės per-

spektyvos, maisto laisvai ir įtikina skaitantį.

Tokie išsilaisvinę požiūrio taškai, taiklus jų išdėstyti literatūrinėje erdvėje lemia V. Daujotytės eseistinių tekstų patrauklumą.

Nors *homo narrans* čia daugiausiai kalba apie lietuvių literatūros klasikus, pasitaiko ir kitokio pobūdžio tekstu. Pavyzdžiu, „Apie irankius ir metodologinius „irankius“, kuriami mąstoma apie irankizmą, suplūkianti literatūros teksta. Autorė retoriškai klausia, kas šiandien yra literatūros teorija. Prieš visus *inter-* ir *post-* išsakytas kritiškas „negi tik“ atskleidžia nusivylimą dabartiniu žvilgsniu į skaitinius. Akiavaidžiu, jei nuo klasikų bent kiek nutolti ir pavyksta, nuo literatūros bei ganetinai klasikinio požiūrio į visa jos pasauli – nelabai.

Užtat gausu laisvajų mąstymų kurstančių properšų. Kad ir labai filosofinis ribos tarp filosofo ir menininko brėžimas esė „Matyti, norėti matyti, nenoreti“. „Filosofas mato ne dėl to, kad *patinka*, ir ne tik tai, kas patinka. Jis įsipareigoja matyti tai, ką pajęgia matyti – patikimai, empatija, pasibaurėjimu.

Menininko sąmonė yra išranki. Ir turi tokia būti. Ji negali likėti tuo, kas jai nepatinka – be empatijos kūrybos veiksmas negali prasidėti“ (p. 118).

Tokie pamastymai pažadina menininko sąmonėje snaudžiantį filosofą. Filosofo sąmonėje snaudžiantį menininką. Išranki sąmonė praregi.

V. Daujotytės eseistica pasieks išrankiuosius. Tuos, kuriems platus literatūrinis laukas gerai pažystamas, tuos, kurių nestokoja atitinkamų žinių ir trošta išgerti jų dar daugiau. Abejoju, ar pasieks skaitytojus, kurių literatūros laukas nėra išplėtes iki atitinkamų platumų.

Galiausiai, jei platumose ieškote *inter-* ir *post-*, čia jų nerasite. Vietoj to – daug klasikinių ižvalgų.

AGNÈ ALIJAUŠKAITĖ

Ir kas čia tiek prispjaudė?

Audiovizualinės poezijos festivalio TARP poezijos rinktinė. Sudarė Aušra Kaziliūnaitė ir Lina Žigelytė.

Vilnius, 2012. 44 p.

Šiais metais jau septintą kartą Vilnius rudeniniais šaligatviais nutrepšėjės audiovizualinės poezijos festivalis TARP, nešinas vėliavata-tema „Be-tono spalvos“ ir apsvaravęs šūkiu „Sureguliuk savo jautrumą“, gerokai atskirkentė ir išspjovė eileraščių rinktinę. Ją į savo plastikinius maišelius netrukė pasiglemžti įvairiausio plauko poezijos mėgėjai. Paklausite, ar dar liko šio gėrio ir jums, mielieji?

Veikiausiai, kad ne. Nes minėtoji knygėlė gulėjo ant stalo TARP knygynėlyje tik festivalio renginių metu. O ir leidinuko tiražas veikiausiai buvo nedidukas burundukas. Taigi, jei labai užsimanysit paskaityti, veikiausiai jums nepavyks to padaryti arba galėsite kreiptis į mane – šaunuj Čiliarą Gilandą, kad aukcione parduočiai jums savajį egzempliorių.

Bet pirmiausia turime nuspręsti, ar šis daiktas apskritai vertas bent menkiausio mūsų nepaprasto dėmesio trupinėlio.

Mano manymu, minėtoji poezių rinktinė yra gana svarbus reiškinukas jau vien dėl to, kad išeista ne kokioje oficinėje leidykloje ir pagaminta ne kokių humorų jausmo stokojančių pesticidų, taip taip, mielieji, audiovizualinės poezių festivalio TARP poezių rinktinė – tikrų tikriausias rankdarbėlis – *zinas*!

O zinai, žinia, Lietuvos pievose ir arimuose nesimėto, visi ramiai tupi surašyti į kokį nors irgi dar neisleistą raudojančią *ziną*, kuris šiuo metu isigijęs kokios pigių skrydžių bendrovės bilietelius trankosi po raudsonų žibintų kvartalus nežinia kur. Be to, kaip minėta, šis *zinas* – ne bet koks panikiškų paveikslų rinkinėlis (beveik vienintelė šiuo metu LT aptinkama *ziną* veislė), o tikrų tikriausias poezių *zinias*, kurie išspaustinti po vieną TARP festivalyje dalyvavusiu lietuvių poetų eileraščių.

Siuos eileraščius dėlėjo tokia jauna poetė poetaitė Aušra Kaziliūnaitė ir performansas, raginančiais atkreipti dėmesį į žmonių teises, garsėjanti visuomenės veikėja Lina Žigelytė. Pastaroji *ziną* dar ir apipavidalinusi – kaip mums sufleruoja *zino* užpalakinis virselis.

Poezių rinktinės apipavidalinimas jai suteikia daug žavesio. Eileraščių fone apgyvendinti mirgėjimai ir pavidalai darniai suskamba drauge su knygelės tekstais, pastarųjų nei užgoždam, nei likdami nepastebėti. Neryškių pilkų paveikslėlių ifoninimas taip pat sufleruoja, kad šiame poperiaus ryšulėlyje neaišku kas ką iliustruoja – ar pilki, blankūs paveikslėliai eileraščius, ar eileraščiai paveikslėliai.

Šią perspektivą dar labiau pabrėžia tekstu ir iliustracijų santykio pobūdis, nulemiamas šių dvių knygoje lizdą susisukusių kategorijų prasminio kontrasto – iliustracijos (kaip jau minėta) neryškios, statiskos, pilkos, o tekstai dinamiški, veržlūs, kunkuliuojantys ir itin ryškūs. Bet iš pradžių vos pačius poezių rinktinę į rankas ir šiek tiek ją pasklaidžius šis kontrastas dar nėra plika akimi matomas.

Judesys nejudrumė, gyvybė betoniniame monumentalume ir spalvos pilkame atspalvyje pradedą šokti pilvo ir prasmės šokį tik įsiskaičius į tekstus. Šis netikėtumas mažai leidinėlių išskiria ir papuošia, kaip kad voveraitės motėtų eglaitės riešutais puošti, jei nesibaimintų, kad anie nukris ir suduš vieną kiek mažiau nei likusios gražią dieną.

Bet kas gi čia tiek prispjaudė ant rudueninio miesto, kad net pilkos šaligatvių plytelės īma įmė nokinti spalvų nektaro prityvinkusias poezijos kekes? O kaltininkų visai nereikia toli žvalgytis, jei esi kiek pažystamas su šiuolaikine lietuvių poeziija. Tarp autorių gali sutikti ir jaunu, bet jau ne sykį vienaip ar kitaip gebėjusių save paliudyti vardų, tokius kaip: Donatas Paulauskas, Mesijus Kudirka, Gediminas Kukta, Jurga Tumasonytė, Ramunė Brundzaite, Gerda Venčkauskaitė, Vaiva Graniytė, Darius Jurevičius, – ir dar ne klasikais, bet, be abejonių, poezijos bandymų poligono pusveteraniais laikytinų asmenų: Sarą Poisson, Benediktą Januševičių, Dainių Gintala, Arūną Spraunių ir t. t. Žodžiu, stipriai koncentruotas švediškas stalas, ant kurio rasis ką skanauti įvairių skonių poezijos gurmanams ar net tiems, kurie jos nemégsta (o gal net ypač tiems).

Panašiomis poezių rinktinėmis (pageidautina, *zino* formatu) reikėtų apspjaudyti ne tik poezijos festivalių tikslinę auditoriją ir miesto šaligatvius, bet ir mokyklas, darželius, universitetus bei įvairias valstybines organizacijas, gal tada viskas būtų ne taip pilka.

HILIAS GILANDA

Euripidas apie polio iškamšą

Euripido „Medėjoje“ Jasonas laimi *jackpotą*: Kreonto karaliaus dukterį ir, *mutatis mutandis*, teisę paveldeti karaliaus sostą. Žinoma, Medėja, Jasono vaikų motina, nėra tuo itin, švelniai tariant, patenkinta. Jasonas dievagojasi, kad vedė Kreonto dukterį grynaip praktiniai sumetimais, maža to, šios vedybos esa naudingos ir Medėjai: jos užtikrintų ramų ir saugų jų vaikų bei pačios Medėjos gyvenimą Korinte. Tad kuo gi ji nepatenkinta? Kodėl Medėja privalo viską galdinti vedama vien aklo pavydo? Negana to, jis teigia, jog ji turėtų būti jam dėkinga už tai, kad ją „išvadavo“ iš barbariškosios Cholkidės ir suteikė galimybę apsigyventi civilizuotame Korinte, kur, kaip jis pabrėžia, valdo išstatymas, o ne akla jėga.

Tačiau galime nujausti, ką mano Medėja: ar išstatymas nėra įteisinta galia ir prievara? „Racionalaus“ graikų polio išstatymo dviveidiškumą Euripidas demaskuoja, kai Kreontas, Korinto karalius, įsako Medėjai susikrauti daiktus ir palikti salą (vedamas baimės, kad Medėja gali atkeršyti jo šeimai). Medėjai paprašius, kad jai būtų leista pasilikti nors vienai dienai – sutvarkyti reikalus ir deramai pasiruošti kelionei (nors, žinoma, jai vienos dienos reikia, kad įvykdystu

savo keršto planą – nužudyti karalių, jo dukterį (atėmusių iš jos Jasoną) bei savo ir Jasono vaikus), Kreontas sutinka, tačiau perspėja ją nužudyti, jei praėjus sutartam terminui vis dar ją ras Korinte. Korinte, kur viešpatauja išstatymas, o ne akla jėga ir prievara?

Bet išstatymas su barbarais turi elgtis taip, kaip pridera elgtis su barbarais... Kultūra privalo triumfuoti prieš gamtą, graikas – prieš barbarą, saulė – prieš mėnulį, diena – prieš naktį, Apolonas – prieš Dionisą, protas – prieš magiją, vyras – prieš moterį, Jasonas – prieš Medėją, kaip Persejas – prieš Gorgonę. Jasono pergalė yra civilizuotosios Graikijos pergalė, o abstraktusis priešas igauna konkretų Medėjos pavidala, kaip Freudo mažojo Hanco tévo baimė randa išraiška arklio toteme, tik tiek, kad civilizuoto graiko latentinis baimės objektas yra matriarchalinis. Medėja yra rudimentinė matriarchalinio mito manifestacija: Medėjos garbinama deivė yra Hekatė – Asterijos duktė, Foibės ir Kojo anūkė. *Koios* reiškia klausinėjimą, jis yra dangaus sūnus, išminties titanas, jo sesuo ir meilužė Foibė – žemės duktė, priešprieša dangiškajam, vyriškajam protui. Kojas funkcionuoja kaip pranašiškas dangiškojo tévo balsas, Foibė – kaip žemiškosios motinos prana-

šiškas balsas, jos dukra Leto bei Leto sūnus Apolonas simbolizuoją pranašišką šviesos galią, o Asterija su savo dukterimi Hekatė – nakties, chtoniškosios tamsos ir magijos enigmatą. Tad Hekatė yra viena „barbariškiausiu“ deivii.

Jasonas privalėjo išduoti Medėją, kad patriarchalinis išstatymas, „racionalusis“ išstatymas išsiuaduotų iš archaijino mito ir visko, kas su juo asocijuoja, – gamtiškumo, magijos, nevaldomų emocijų ir instinktų, kad išsiuaduotų dangiškajį, racionalųjį protą iš chtoniškosios nakties. Paradoksas štai koks: Jasono veiksmai paverčia jį išstatymo ir racionalaus proto antiteze. Medėja priversta rinktis: nusilenkti civilizuotam, racionaliajam išstatymo jungui arba išsaugoti savo „barbariškai“ identitetą, sukylant prieš tai, kas jai atrodo kaip akla prievara, išvirkščioji graikų polio pusę.

•

Odisėjas Euripido „Hekabėje“, pranešdamas motinai, kad drauge su kitaip graikų karais ruošiasi aukoti jos dukrą Poliksenę Achilo garbei (mat šio siela nenurims, kol neparaagus Poliksenės kraujuo), prašo nesipriešinti ir ima porystringauti, esą kai nutinka blogiausia, vis vien išsmintingiau-

Lenos Eltang romano žiūrėjimo malonumas

Лена Элтанг. *Другие барабаны.* Москва: ЭКСМО, 2011. 640 с.

Skaitytojus pasiekė naujas Lietuvoje gyvenančios rusų autorės Lenos Eltang romanas „Kitokie būgnai“. Tai, anot romano komentaru ir baigiamojos žodžio autoriaus Vladimiro Korobovo, paskutinė L. Eltang trilogijos knyga. Pirmi du romanai „Gervuogės metūgė“ ir „Akmeniniai klevai“ sužavėjo rusiškai skaitančiuosius. Abi knygos buvo labai gerai įvertintos (pirmoji pateko į Rusijos nacionalinių bestselerių trumpajį sąrašą, o antroji apdovanota „Naujosios rusų literatūros“ premija). Romanas „Kitokie būgnai“ buvo įtrauktas į Rusijos nacionalinės literatūros premijos trumpajį sąrašą ir pažymėtas tarp geriausiųjų.

Literatūros gerbejai, kurie neskaito rusiškai, jau turėjo galimybę susipažinti su L. Eltang proza. Vladas Braziūnas antrajį jos romaną sėkmingesnį išvertė į lietuvių kalbą, pademonstruodamas unikalią ir savitą, bet nuotaika ir charakteriu originalui anaipolt nesvetimą kalbinę raišką. Svarstoma galimybė versti į kitus romanus.

„Kitokie būgnai“ nuo pirmų dviejų L. Eltang romanų skiriasi pirmiausia tuo, kad čia veikia „lietuviški herojai“. Pagrindinis herojus – Konstantinas Kairys, kilęs iš Vilniaus, mišrios kilmės (lietuvis, lenkas, rusas), o tai jo asmeniniui suteikia ne stereotipiškai priskiriamo prasčiokiškumo ar storžieviskumo, o atvirščiai – jautrumo, paslapties, ne-nuspėjamumo, išsiblaškymo ieškant asmeninės erdvės, galiusiai atskleidžia skirtingu bruožu ir elgesio motyvų viename asmenyje suderinamumo galimybę. Jo draugai ir artimieji: klasės draugas Liutas, jų abiejų mylimoji Gabija, Konstantino sesuo Agnė, teta Zoe, mama Judita, senelė Jolė (Julija) – yra tie personažai, kurie lietuviui skaitytojui atpažįstami per iprastus praeities ir dabarties Lietuvos kasdienybės vaizdus, sykiu jie kelia nemažai įtarimų, nes yra „išnesti“ į pernelyg platų kontekstą, jei ji matuotume pagal literatūrinio lietuvių klajonės būdingas ribas. Jame susipiama Lietuvos prieškario, sovietmečio ir kitose šalyse vykstančios rutininio gyvenimo, meilės, tautinės-politinės istorijos, papildytos mitologiniai ir filosofiniai svarstymai, siek tiek painiojančiai skaitytojų, o gal ir pačius romano veikėjus.

Pagrindinis herojus yra 34 metų, jo prisiminimai dažniausiai kliaidžioja sovietinio Lietuvos gyvenimo labirintais, bandant jei ne pergalėti, tai bent prisijaukinti jo absurda, išgyventi nepriteklį ir komunikavimo nesusipratimus. Pasakodamas prisiminimus apie vaikystę Lietuvoje, studijas Estijoje Tartu universitete, jis gyvena Portugalijos sostinėje Lisabonoje, kur paveldėjo tetos namą, padarė nusikaltingam ir leidžia dienas kalėjime, laukdamas teismo nuosprendžio. Šių triju šalių derinys skaitytojo sąmonę svaido nuo vieno prie kito horizonto, reikalaujamas rasti perėjimo takus, – tai įvaldoma ne iš karto, o perskaicius mažiausiai trečdalį knygos. Nors romano intrigą ilgai nesuduoda užgriebiamai, skaitytojo pastangos netrukus pasiteisina su kauptu. Autorė pamažu įtraukia skaitytoją į īvykių verpetą, jame skaitytojo mintis, pretenzingai užduodanti klausimus autorei, ilgainiui atsiriboja nuo jos ir ją užmiršta, galiausiai ima kolaboruoti su herojais, regzdamas savarankišką veiksmo sekos argumentavimą, kurdama vizualizaciją ir dėliodama atomazgos scenarijų. Romano siužetas leidžia skaitytojo są-

monei patirti katarsi ir meditatyvų būvį, nes siužetas suteikia skirtingo pobūdžio veiklos galimybes, leidžia būti skirtingose šio pasaulio matymo lygmenyse. Tokį malonumą patiriamame retai. Kartais jis primena asociacijomis paremtų detektivų, įtikinančių kiekviena versija, malonumą, kartais lotynų amerikiečių magiško realizmo meistrystę, o kartais vakarietišką trilerį, bet, tiesą sakant, tai nei viena, nei antra, nei trečia. Atrodo, kad tai tekstas, kurio skaitytojo minčiai leidžiamą patirti realybę ir iliuziją vienu metu arba jų apvertimo galimybę. Romano komentatorius V. Korobovas baigiamajame žodyje sako, kad tai išlaisvinimo romanas. Nesiginčysime, tačiau jis galima apibūdinti ir atvirkščiai – kaip užsidarymo romaną, kai iš iliuzijos ir apgaulės būsenos niekaip nepavyksta išeiti, nes kiekviena nauja išsilaisvinimo būsena tampa nauju įkalinimu, santykiai su naujais žmonėmis, daiktais ar demonais, kurių tikrumą reikės irodinti. Ar pasiekiamą tokia būseną, kai pagrindimo jau nereikia – sunku pasakyti, nors pagal V. Korobovo įvardintą antrają romano perskaitymo strategiją skaitytojas gali pajuisti abiejų herojus hipostazių susitikimą, o pagal pirmąjį perskaitymo strategiją – taip ir liekama neaiškumo būsenos. Skaitymo strategiją pakeičiau į perskaitymo efektą ir jis apibūdinčiau taip: užsidarymas ir išlaisvinimas tampa tapatus, o durys, skiriančios dvi erdves, ir mūsų buvimas kurioje nors jų puseje – sukonstruota mūsų sąmonės (ne)realybė. Kad geriau perprastume šią asmenį ištinkančią klastą, L. Eltang mus įtraukia į žaidimo situaciją. Romane kalėjimą su galvojo ir įkalinimą inscenizavo draugai. Draugai, vartojant L. Eltang megštamą ir romane kartoja jam sąvoką, bičiuliai, būdami artimiausi, patikimiausi žmonės, sykiu kuria savo draugui pinklių pasaulį. Jie jis ir uždaros. Ne veltui Georges'as Bataille'is rašė, kad jei verta ką nors aukoti, tai tik artimiausią. Artimo ir tolimo santykis, jo apvertimas čia atrodo suregztas gana tobulai ir įtikinamai, tik tame santykije yra daugiau šešlmo nei riomties, daugiau sąmokslo nei autentikos, daugiau režisuojamo kino nei teatro. Bet ar apvertimas čia esminis?

Kalėjimo inscenizacija – tai žaidimas, tiksliau – totalizatorius, kai žaidėjai stato dalį pinigų ginčydami, kada Konstantinas išeis iš šio suvaidinto kalėjimo – juk kalėjimo durys yra neužrakintos. Konstantinas, apkaltintas savo draugo Liuto nužudymu, patiki įkalinimu, taip išsiaučia į savo situaciją, kad tų durų nė nebando atidaryti. Tuo tarpu lošimas tēsiasi ir išlošiama suma auga. Tik pabaigoje išaiškėja, kad visą romano pasakojimą sugalvojo pats jo herojus. Tokia daugiasluoksnė atomazga leidžia skaitytojui kaskart iš naujo pabusti iš sapno, neaiškumo, miglos. Ir kiti L. Eltang romanai pasižymi tuo, kad juose gana sunku perprasti siužetinės linijos ir struktūros rėmus ir aptiktis, kas ten svarbiausia. Aprašomi patys įvairiausi fenomenai, o struktūra gerokai užmaskuota. Perskaicius romaną idėja išaiškėja, tačiau iki galio neperskaitytų pasažų, o drauge ir neiššifruotų minčių lieka gana daug. Atrodo, būtų galima ir toliau po romaną naršyti tarsi braunantis pro klampą, tankų ir klaudų mišką. Šiame romane minėtasis ypatumas taip pat akivaizdus. Matyt, tai autorės meistrystės specifika ir atpažinimo ženklas. Tačiau šio romano konstruktas, nors yra sudėtingas ir daugiamatis, o žaidybiniuose teksto elementais siek tiek primena pirmąjį romaną, turi kur kas griežtesnius erdvinius rėmus. Jei ieškosime asociacijų, tai veikiau primins geometrinį kubą nei geografinę miglą.

Nusikaltimo motyvas taip pat ritmiškai kartojasi per višą romaną. Jis prasideda nuo sagės (tauromachijos) vagystės dar Kosto vaikystėje, pratesiamas nužudymu, galerijos aplišimui, vėl nužudymu, todėl kartais romanas primena trilerį. Tik šiuo atveju herojus buvimas kalėjime yra ne tik atpildo už nusikaltimą laukimas, bet ir bandymas suprasti daugelių egzistencinių temų. Gal ir ne pagrindinė tema, bet vis dėlto labai svarbi – vyro ir moters santykių tema. Kokios moterys supa Kostą? Bene ryškiausia iš jų yra Kosto teta Zoe. Teta yra ne tik jo draugė, bet ir meilės prieglobstis: ramus, tykus, natūralus, meditatyvus. Atrodo, kad viskas, kas priešinga meilės aprašymui, skleidžiasi jų tarpusavio santykiuose. Tačiau galima suprasti, kad tai yra būtent meilės santykiškis. Kiti meilės objektais: Gabija, kuri gali būti traktuojama tik kaip idėja, arba netikra sesuo Agnė, deganti aistra broliui, tarsi pasamoninis priekaištis, tikra furija ir atgrasa dvelkianti moteris, o galiausiai ir Hana – moteris, su kuria dalinamas šiuo tekstu, yra gana tiesmukos kaukės. Tuo tarpu teta Zoe, kurios pelenai laikomi paslėpti Toreiro do Pago gatvės namo rūsyje, viršutinėje švyturio maketo dalyje, yra moters esmės išskleidimas, parodant jos kaip tauraus akmens daugiabriauniškumą. Jis galėtų simbolizuoti namus (jos namus paveldi sūnėnas), pasaulio dulkes (jos pelenai netycia susiurbiami dulkių siurbliu), mirtį (i urną su pelenais atsitrenkia ir žūsta Liutas), galiausiai švyturį ir šviesą (jos urna laikoma švyturio makete). Kodėl ta moteris – teta? Klausimas, i kurį atsakyti sunku, nepasirėmus graikų mitais. Tačiau palikime sprendimus skaitytojams. Atverti duris – kiekvieno skaitytojo išmonė.

Sunku susilaikyti nuo grynai estetinio, o ne intelektinio romano vertinimo. Šis romanas kaip reta kinematografiškas. Žodžiai čia svarbūs, tačiau jie veikiau yra postūmis mąstyti vaizdu, o tiksliau – žiūrėti, ne skaityti tekstą. Čia ne tik kuriamas naujas vaizdas, čia atkuriama daug tarsi jau kažkur matytų vaizdų, kurie lyg kino juosteje veja vienas kitą. Vaizduotė pažadinama atgaminti ir priversti šmékštėlėti žinomas kino personažus. Vaizdų sintezė greičiausiai kiekvienam vis kitokia, bet romano veikėjų ryškumas, ypač šešmiškai šlubčiojančio mokyklos draugo Liuto, tariamai sumaniusi šį žaidimą, ar tetos Zoe, globėjosi ir drauge meilės partnerės, to išvengti neleis. Ispūdži, kad žiūri filmą arba stebi jo kūrimo procesą, sustiprina romane aprašomos žaidimo filmavimo scenos, atskleidžiančios svarbias detales iš skirtingu perspektivų, skirtingame apšvietime, skirtingu laiku. O tai, kas turėtų praturtinti romaną, t. y. įvairūs intarpai, aprašantys mitus, praeities tautų, karzygių, dievų istorijas, etimologijos aiskinimai, tampa kliūtimis patogiai „žiūrėti romaną“. Jų vizualizacija reikalauja visiškai kitokijų prieglių. Toks žiūrėjimas suteikia kliūtimis, matyt, neatsitiktinės. Tam reikia skaitytojo pastangų nuosekliai jungti vaizdus, kurie nutraukiamais sunkiai vizualizuojamo intarpo, tarsi tyčia verčiančio sustoti ir laukti, kol gyvenimas su knyga vėl pajudės. Pajudės romano „žiūrėjimo“ malonumas. Tai lyg tradicinio teksto ir modernaus vaizdo galynėjimasis. Todėl ir „Kitokie būgnai“ gali būti perskaitomi kitaip, t. y. „peržiūrimi“, nes, kaip sakoma romano komentaruose, kitokie būgnai – tai atsitraukimas. Ar tai gali būti suprantama kaip atsitraukimas panaudojant tekštą ir „laimint“ vaizdą? Nesantrūbu, koks atsakymas, ši žaidimą tikrai verta pamatyti.

LILIA DUOBLIENĖ

sia elgtis racionaliai. Odisėjas apeliuoja į apoloniškaijų racionalumą ir išmintį – savybes, kurios civilizuotą graikų skiria nuo barbaro, – kad Hekabė nusileistų ir atiduotų savo dukturą barbariškam ritualui. Ir veltui Hekabė stengiasi perkalbėti Odisėją, primindama, kad ji Trojos kare jam išgelbėjo gyvybę ir jis jai už tai skolinges. Tačiau Odisėjas nesi-leidžia perkalmamas, jis vykdo savo patriotinę pareigą; taip išstatymas prasiveržia akla valios galiai grimasa. Hekabė laikosi įsikibusi savo dukters ir sako jos nepaleisianti, o Odisėjas jai atkerta, kad ji to nedarysianti, jei paklausys išminingesnio žmogaus patarimo. Tad išmintis įgyjama ne proto galia, o statusu. *Argumentum ad baculum*: aš išmintingesnis, nes aš esu Odisėjas, o tu esi karo vergė, todėl pavaldini man ir todėl neišmingtinga.

Euripidas randa progą pašiepti ir graikų karių garbės koncepciją. Graikai iki galo vaidina savo garbingajį ritualą: paaukojė Poliksenę, jie kviečia Hekabę atlikti laidojimo apeigas ir net patys pagerbia savo auką, visi skirdami jai po dovaną ir smerkiančiais žodžiais palydėdami tuos, kurie nieko jai neatnešė, nes Poliksenė buvo pati garbingiausia ir narsiausia.

Kad būtų užtikrinta patriarchalinio išstatymo hegemonija, išstatymas, ipareigojantis piliečius spręsti konfliktus teisinėmis procedūromis ir draudžiantis barbariškų veiksmus, reikalauja prievertas. Negana to, išstatymui iškyla pavojuj, kai

jo priešybė, „gamtiškasis pradas“, ima neigtį binarinę iliuziją, tai yra kai Hekabė ima savo poziciją dėstyti artikuliuoja kalba. Ji savo argumentų tikslumu pralenkia gudrujį Odisėją, bet šis sveiką protą paaukoja kartu su Poliksene.

Tačiau racionalus apoloniškasis protas yra aklas Hekabės argumentams, kurie, beje, yra logiškesni ir racionalesni už visų kitų tragedijos protagonistų: stiprus yra tasai, kuris nenaudoja jėgos blogiemis tikslams, gero piliečio pareiga yra palaikyti teisingumą ir visada, visur atsakyti tiems, kas teisingumą trypliai.

Hekabės tragedija yra graikų išstatymo dekonstrukcija, jo prieštarų išskleidimas jo paties kalba; kalba, raginančia reflektuoti heraklitiskąjį logą, pasak kurio, žmonės turėtų gyventi vadovaudamiesi juo tarytum miestas išstatymais, tačiau didžioji dalis žmonių neturi supratimo apie logą ir elgiasi taip, tarsi nepastebėtų, ką daro, tarsi sapnuodami. Edwardas Hussey heraklitiskąjį logą yra apibrėžęs kaip „nuasmenintą autoritetą“ (*impersonal kind of authority*), būdingą racionaliam protui. Tad Hekabė atstovauja šiam visuotiniam logui, primindama apie jį, išskeldama jį aukščiau už konvenciją, pajungiančią išstatymo „iškamšą“ jėgos kultui.

Kaip aš sužinojau, kas yra išstatymas

Tikriausiai tuomet manyje pabudo savybė, už kurią dar

ilgai liksi nedėkingas (krikščioniškasis nuolankumas – kažkas, ko graikai nesuprastu). „Sakalėlio“ darželyje, šeštose grupėje, po pietų miego; mes apsirengėme ir sėdome valgyti pavakarių, ir tuomet darželio auklėtoja pranešė, kad kažkuris mūsų, kažkuris *šiknus* (*sic!*), tualette nenuleido vandens. Jai paraginus prisipažinti, visi ēmė kategoriskai neigtį savo vaidmenį šiame nusikaltime. „Kuris?!“ Tokiai atvejais asmuo, turintis įteisintos galios monopoliją, labai retai klausuo logikos, tad ir šis atvejis nebuvo išimtis, ir demaskuoti *šiknų* jai beliko pasitelkiant robespieriškus metodus, t. y. interpretuojant mūsų žvylgsnius ir antakių kilstelėjimus. Staiga sutikau jos akis, nukreiptas į mane, ir pajautau, jog stingstu. Nežinau, kas ją privertė išsirinkti mane, tikriausiai racionalaus paaiškinimo jos pasirinkimui nėra. Aš prisiekinėjau, kad esu nekaltas, kad aš to nepadariau, nepadariau! Iš tikrujų niekada to nepadaryčiau. Nežinau, kodėl nesiprišinau liepiamas *eiti ir nuleisti vandenį*, kodėl nesieligiau kaip didvyris ir neradau jėgų pasiruošti išverti kaninimus dėl teisingumo.

...truktelėjau rankenėlę ir, stebėdamas, kaip ruda masė pradingsta vandens sūkuryje, supratau, kad nuolankus pilie-

JURGIS VININGAS

Lietuva–Iranas, 2012 [1392]

Pabaiga. Pradžia Nr. 41

Būti svečiu pas Huseiną

Sąsiuvinį, kuriame buvo aprašyta visa, kas nutiko Iranė, palikau automobilije Lenkijoje. Jį praradau tik todėl, kad prieš tai jis nebuvu pamestas Iranė – tenai nieko neįmanoma pamesti, ypač palikti automobiliuose, nes žmonės, su kuriais važiuojai, ne tik kviečia pas juos valgyti ir nakvoti, bet ir palieka savo kontaktus, jei kada nors suteiktume jiems garbę pas juos apsilankytį ir būti visaip aprūpinti. Tokių kontaktų man prireikė ne kartą, pavyzdžiu, kai pas Huseiną buvo paliktas fotoaparatas ir važiuota keletas šimtų kilometrų į jo gimtajį miestą Eivaną, į kurį jis mus be galio kviečė žybciodamas savo juodomis liepsningomis akimis, kelio-likai kartą kone prašydamas: „Eyvan, house my mother“, o mes atsisakėme vien dėl to, kad per jį būtume nuvažiavę di-desnį atstumą ir būtume tarsi arčiau namų – mums tai atrodė per gerai – pabėgome – norejome atsidurti niekur, tarpinėje zonoje tarp visų tų namų ir būstų, kuriuose dar kartą būtume aprūpinti tarsi dievai – pasodinti ant persiškų kilimų, nusiprausę ir pavalyginti nuostabiausiai valgiais. Nors Iranė atsisakydamas pasiūlymo niekada nežinai, ko atsisakai, kaip ir sutikdamas – negali įsivaizduoti, nes Iranas tau nežinant atveria tokius kladus, kurių net neturi galimybų vertinti; taigi paliktas fotoaparatas buvo priežastis kitą dieną vykti į Eivaną netoli Irako sienos, nors pagal žemėlapį ir mūsų tuometinį krypties jautimą tai buvo tarsi gržimas atgal – aišku, kad fiktyvus, nes sąmonei, kurioje sproginėja išpūdžiai, nerūpi, į šiaurę ar į pietus mes pasislinkom, kad atsidurtume tam tikrame nepakartojamame įvykių draute – ir pajudėję fiktyviai atgal mes atsiduriame priekyje (nors ką išvis Iranė galima kalbėti apie pirmyn ir atgal, jei ten netgi metai yra 1392-ieji) – apskritai ten gali taip susipainioti, kad galū gale iš viso nustotum mąstyti ir vertinti – kai įvykiai pradeda vykti tarsi arabiski rašmenys iš dešinės į kairę – tada tuo labiau pajudėjimas žemėlapiu tarsi „atgal“ buvo į priekį, nes pastūmėjo mus dar labiau susipainioti, sugerbėjome tris kartus išvažiuoti iš Eivano ir gržti į Eivaną, tarsi tie-siog būtų trys netoli vienas kito žemėlapye išsidėstę mės-tai tokiu pačiu pavadinimu, tai reiškia, kad mes nė karto ir negrįžom ten pat, kas ir yra tikriausia tiesa, nes gržti ten pat neįmanoma.

Važiuojant pirmą kartą į Eivaną atsiimti fotoaparato, automobilije palikau telefoną, kuriuo tik galėjau susisekti su Huseinu, turinčiu fotoaparatu, – tuomet per miestelyje gyvenančius žmones, kurie nusivedė mus į namus pietauti ant kilimų, visaip mumis rūpinosi, fotografavosi ir dėl mūsų sukvietai visą giminę, susisekti su žmogumi, kurio automobilije paliktas telefonas (jis taip pat labai kvietės į svečius kitame kaimelyje ir palikęs savo numerį), o per jį – su Huseinu; viskas būtų buvę gerai, bet niekaip negalėjau suvokti, kodėl, keliolika kartų telefonu dar tą pačią dieną man sakės turis mano fotoaparata ir kvietęs jo atsiimti į gimtajį Eivaną, Huseinas staiga pasiūlė mums susitikti Tebrize – visai kita-me Irano gale, negu buvome, – užmokesias už mūsų kelionę taksi ir autobusu – žinoma, buvau nuliūdusi, nes dabar jau norėjau aplankytį jo motinos namus, į kuriuos taip kvie-tė, ir, kaip aš maniau, gal būtent dėl jų ir turėjau palikti kaž-ką svarbus Huseino automobilije – sukorus šitokį visai nelengvą, bet, žinoma, nuostabaus grožio keliai įkai Eivano at-galius, važiuoti tokį atstumą į kitą Irano galą atrodė visiška nesąmonė, kaip ir tai, kad jis pats ten atsidūrė, – bet sutikau važiuoti į Tebrizą, nes, šiaip ar taip, niekas čia nevyko pagal kokią nors logiką – jei jis atsidūrė Tebrize, tai atsidursim ir mes – Huseinui perverus pinigų į eivaniečio, kurio namuo-se pietavom, sąskaitą, buvome įsodinti į taksi vykti atgal (ar

į priekį), tačiau ipusėjus kelionei suvokta, kad kalbėta ne su tuo Huseinu – ne su gyvenančiu Eivane, o netoli Tebrizo (i-jį buvome užklydę tik atvykę į Iraną ir taip pat pagerbtį ir pavalyginti nuostabiuose namuose ant kilimų, aptarnaujami daugybės skarom apsidangčiusių moterų) – taigi, išlipę iš taksi, tuoju pat susistabdėme žmogų, važiuojantį į Eivaną, o kai atgavau telefoną ir susisiekiau su Eivano Huseinu, jis mūsų jau laukė pusiaukelėj – jis, žinoma, mus pasitikę džiaugsmingai, nupirkęs ledų ir pagaliau nuvežęs į motinos namus pačiame miestelio gale, kur atsiveria vaizdas į be ga-lo didelį lauką, o už jo driekiasi kalnai.

Raštuotais kilimais apdangysti be galio tvarkingi namai su taip pat kilimais apdangysta veranda – kaip ir visur pa-slaugiai patarnaujančios apsidangčios moterys – Huseino motina ir seserys, švaroje ir tyloje susikaupus ruošiamas maistas būsimai puotai – ruošimasi kuriam laukui pertraukiantis tolimas maldų vinguriavimas lauk-e ir per televizorių – išpindus mėnulio jaunačiai moterys aukštomas sienomis užvertvare savo būste pri-glaudžia kaktas prie kilimų ir kartojā maldų žodžius – tuo metu, neatlaikiusi užgriuvusio spinduliuavimo, iš-einu klaidžioti į laukus, o grždama supainioju namą – nueinu į kitą, esant palei pat laukymę ir atrodantį vi-sai taip pat – šalia stovi tokia pat mašina kaip Huseino (dar vienas nesusipratimas, susijęs su Eivanu) – pabel-džiau, išėjau – kitas vyras, ne Huseinas. Atėjusi Husei-nio motina už rankos per žolynus parvedė mane į na-mus, kuriuose dėl mūsų buvo sukviesta giminė ir vyko puota verandoje, sédint ant kilimų.

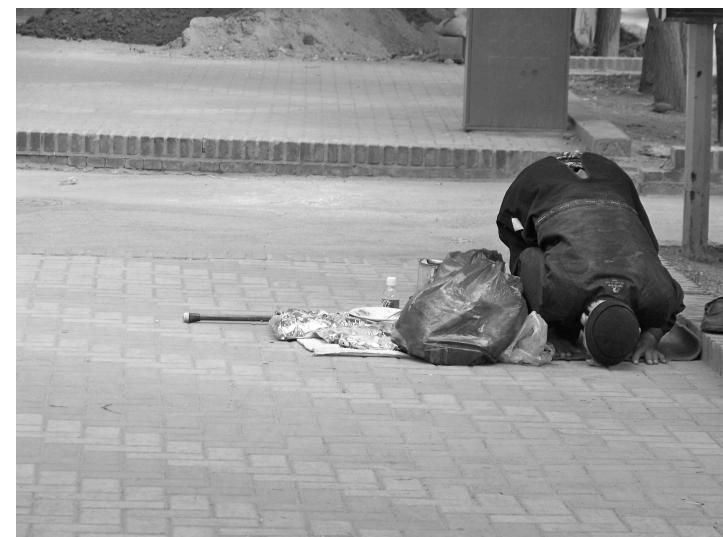
Vakare trise išėjome pasivaikščioti – ypatingą Hu-seino dėmesį kaip moteriškosios lyties atstovę pajutau jau atvykus į jo namus – vis praše manęs vykti su juo gyventi į Isfahaną (nuostabaus grožio miestą), kuriame šiuo metu gyvena (vis kartojo: „Eiva, come with me, don't go to Lithuania“) – visaip bandė prie manęs prierteti, aš jo, gerai įmetėjusio ir vedusio iraniečio, šalinaus – vėliau jis paklojo mums trims (man, kelionės draugui ir sau pačiam) nuostabaus minkštumo guolius verandoje po atviru dangumi, virš jų moterys pakabino Baltą šyda (naktį švel-niai prasižvietė žvaigždžių takai) – manėm, kad Huseino meilė galėtų lyg ūkas užtvindytis visų mūsų guolių erdvę po šydu, tačiau tik sapne jis bandė liesti mane po antklode – šiai istorijai dar kartą susiliechant su realybe Huseino, gy-venančio prie Tebrizo, kurio širdies plakimas išvarė mus iš nepaprastai spindinčių, persiškų jo sodų, kuriuose jis tiesė kilimus ir visaip laveriodamas erdvę bandė prie manęs prisiglausti, slapta susitinkant mūsų žvilgsniams, rodes net kumščiu daužydamas į krūtinę, kaip stipriai plaka į širdis, „tonight, tonight, Eiva“ – šie žodžiai ir dar keletas jo nederamų judesių mano atžvilgiu privertė susirinkti daiktus. Buvo kiek liūdina, nesiruošėme apsistoti vienai nakčiai jo na-muose, kuriuose viskas buvo pasakiška, – mano są-monė išsiskaidė tenai, tame baltomis sienomis apri-botame, saulės kaitinamame kieme – sode, kuriame džioviai išskalbtas savo skaras, jausdama, kad čia esu buvusi prieš daug metų – šioje šalyje, kurios bal-tumas plėtėsi many, virpēdamas kartu su uždarojo so-do oru, neleidžiantis man jo palikti, užlaikantis, susi-pinantis su kažkuo lyg iš praeitų gyvenimų blykčio-jančiu ir patvirtinančiu trauką, kone be pastangų atve-dusių mane keturis tūkstančius kilometrų nuo vienos, kurioje gimiau.

Galiausiai neatlaikiusi įtampos, kurią man kėlė Huseino rodomas artumas, apskarpiusi auksinėmis jo žir-klutėmis kojų nagus (jiems krintant į purių sodo žemę), pra-dėjau laistytį sodo augalus. Visa ši buitis varė mane iš pro-to, patvirtino tarsi blizgais sapnais lankiusias nuo jautas – aš jau čia esu buvusi. Ir kaip, varomai ligustų Huseino aist-rų, man iš čia išeiti, jei visa kita traukia likti – tarsi siūlai nuo erdvės ir daiktu būtu apviję mane – baltas ir gelvas sie-nų švytėjimas, šviesa užliejanti uždarybę – ir tas iš dešinėjų vyrų gelmių sklindantis plūpsnis, norintis laikytį mane čia amžinai – būtent tai tarsi kokios stiprios dujos privertė mus išeiti iš sodo, kuriame buvome įkalinti šviesos valandoms, išprogusioms tarp saulės įkaitinto laiko.

Kurdų prieglobsty

Dar tą pačią dieną, kai išlipome iš Huseino automobilio į kairą, tvyrančią tarp mažų nepažįstamų kaimelių, vis dar bandydamis išsiginti įvairiausią pasiūlymą, ilgai ir maloniai įjome kalnų papédėje palei bėgius, kol buvom pamatyti ir pakvesti arbatos į kalnų namelio terasą – susirinko visa di-džiulė šeimyna (apie tryliką žmonių), tiesė didžiulį kilimą teraso (nuo jos atsivérė kalnų peizažas), pylė arbata, siūlė pasilikti nakvoti. Bet mums gestais (vienas kito žodžiai ne-

supratom) pavyko paaiškinti, kad saulė dar šviečia ir mes eisim toliau. Padėkojome, gržžome toliau eiti bėgiais, tačiau po 20 minučių prie mūsų stabtelėjo mašina, pilna vaikų, – vyras, kuris vairavo, išlipo kartu su jais, užbėgo ant bėgių ir tarė: ši mergaitė moka angliskai. „Hello, what's your name?“ – na, daugiau nieko jis ir nemokėjo. Po šio išsamaus pokalbio jie įkalbėjo mus pavėžęti, nors dar norėjosi eiti saulės apšviestom pakalnėm. Mašina, pilna mažų mergai-čių, beprotiškai tvinksėjo nuo kurdiškos muzikos ritmų, vy-ras vairuodamas šoko ir dainavo kartu su „angliškai mokan-čiomis“ mergaitėmis (jos tirpo nuo mano žvilgsnių ir šypse-nų, skirtų joms) – buvo net baisu, nes kalnų keliai eina be-dugnės pakraščiu.

Temstant susikūrėme laužus nuostabaus grožio kalnų slėnyje prie upės. Pūtė vėjas, truputį badančiuose žolynuose užtikom vėžlį. Tikėjomės, kad pagaliau galėsime pailsėti nuo dėmesio, kurio čia, Iranė, sulaukiamė tiesiog už švie-sias akis (vis dar prisimename dėmesio kulminaciją, kai bu-vome apsupti minios iraniečių prie autobuso, kurio mums siūlė nemokamai važiuoti iki Teherano, žmonės nešė mums vynuoges, obuolius, siūlė apsistoti – kas mokėjo, klausinėjo, kuo gali mums padėti, teigė, kad mus myli ir be galio džiaugiasi matydami) – ši kartą nusiteikėm bežodžiam bu-vimui – už nugarą tolumoj kartkartėmis pralékdavo trauki-niai ryškiai žaliais langais, prieš akis valydama nuo išpū-džių žaižaravo ugnis – tik staiga iš tamsos išniro keletas fi-gūrų – atėjė vaikinai atnešė malką, maišą agurkų, pomido-rų, moliūgų – sėdo šalia, kepė visiką, ką turi, visiką, ką galė-jo, bandė pasakyti – kalbėjomės gestais, vieni kitiemis nesu-prantamais žodžiais – dainavom, strykčiojom, darėm daržovių kebabus – greitieji ir linksmieji kurdai kurstė ugnį, iš mobiliųjų telefonų leido muziką – iranietiški, kurdiški rit-mai – viskas taip greita ir stipru, neprognozuojama – tik spėjū sėdėdama truputį užsnūsti – laužas persikelia į kitą vietą (ten tarsi mažiau pučia vėjas) – beveik iki ryto stovsky-laujam – kartkartėmis prie laužo vis kažkas atsiranda – tai moliūgas, tai bulvės – štai atneša kaljaną – valgom keptas daržoves ir traukiams dūmą, viskas pradeda plaukti – kurdu veiksmams tarsi raštui pasklidus ore, vyko kažkas, kam suprasti nereikėjo pastangų, – rodės, kiekvienna mintis, kuri kildavo, iškart materializuodavosi. Mano meditativus lietu-viškas pradas sproginėjo pildomas ir auginamas naujos energijos, man patiko, kad nespėju jų sugaudyti – ir tai, kad nereikia kalbėti žodžiais – tik ryta supratau, kad mes iš tikro negalėjome vieni kitiemis pasakyti nieko suprantamo, tačiau rodės, tarsi būtume visą naktį kažką kalbėj, kažkuo be per-stojo dalinėsi – vietoj žodžių į mus plūdo visa, kas išaugę iš kalnų žemės.

Beveik areštuoti

Stebiu draugės iranietės Merhnaz ranką, vedžiojančią rašmenis iš dešinės į kairę, – policijos areštinėje rašomas pasiteisinimas – visa istorija, ką mes, du keliautojai iš sve-tur (jiems – kone ateiviai), veikiamė Iranė, kaip klostosi mūsų kelionė – kur gyvenome, ką aplankėme, kaip keliau-jame, kur vyksime toliau. Šalia manęs iš kaires sėdi ver-kianti moteris, priešais – policijos komisariato pareigūnai. Nakčiai pasiliake mūsų pasus.

Rytas. „Kodėl nusprendėte atvykti į Iraną? Ką manote apie Irano žmones? Ką manote apie Irano policiją? Kur nakvujate? Ką jau aplankėte? Ar žinote, kad negalima apsi-stoti pas iraniečius namuose, negalima užmegzti su jais kontaktą? Šiandien turite palikti Hamadaną.“

„Kodėl neturite pinigų? Kaip žadate keliauti į kitą mie-stą?“ – važiuodami į Huseino namus pasiūmė palikto foto-aparatu vėl užstringame policijoje. Nes žmonės, suglumę,

Auslindos, arba Ausyse šiurenantys žodžiai

Nutylėk keliis žodžius į mano delną. Apie ką? Apie save. Kodėl ne apie katę? Palik ją, tegul murko ant margaspalvių patalų.

Nebučiuok. Pasakyk, aš išgirsiu. Ne linijų susikirtimais, ne pirkstais, šie dabar išsi, juk tiek laiko glostė ir drėskė šlyvkar tavo aksominę ola, tavo elastingą odą ir tavo blizgius plaukus...

Na gerai. Esi mieguista? Tada man teks tau papasakoti apie auslindas.

Klausykis.

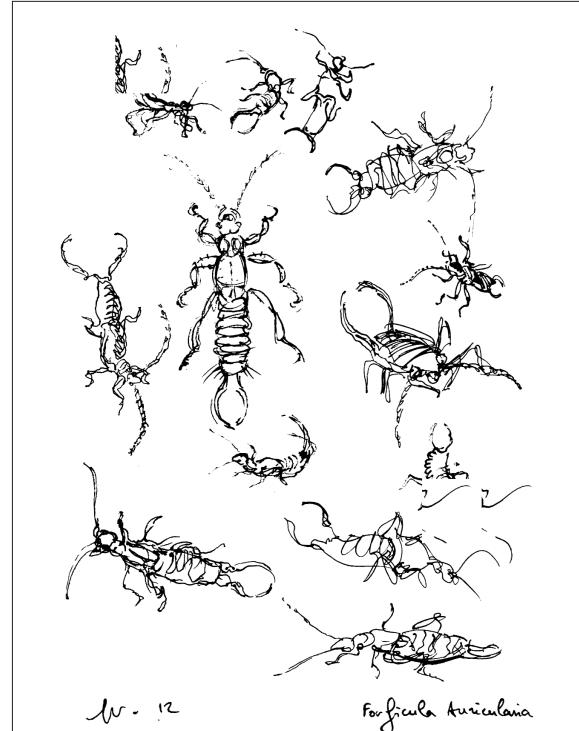
Auslindos (lot. *Dermoptera*) yra nariuotakoju tipo plokštūs, išsių vabzdžiai, pilvelio gale turintys žnyplies. Auslindų burnos organai atlieka graužiamają funkciją. Dailios V formos antenėlės, styrancios prie nepermanomų akucių, manoma, inspiravo televizorių ir satelitų inžinerinę formą.

Šių gyvūnų karalystės atstovų kojelės natūraliai skirtos bėgioti ir drauge su antenomis bei žnyplėmis – besistumiant į priekį – sukuria nepakartojamą efektą. Ypač judėdamos ant odos. Kauno Žaliakalnio teritorijoje aptinkama *Forficula Minor Auseleria* rūšis, dar vadinama būgneline dėl pomėgio apsigyventi šalia klausos organų.

Zinai, aš retkarčiais prisimenu, kaip išsių žiemos mėnesį svaigome apie šiuos vabzdaičius. Tai juk prasidėjo tau vaizdžiai pristačius auslindas ir nurodžius jų rožines, rusvas gyvenamasi vietas. Ir pirmą kartą ikišus rodomajį pirkštą man į ausį, kai pradžioje kuteno ir aš gūžiaus.

Jau kitą dieną, iškart po to, kai auslindos buvo išsinuomojusios mūsų sapnus, dienomis pradėjome atskirti jas pagal jų ūselius, tarsi mažyčius siūstuvėlius.

Šiuos mielus gyvūnelius pradėjome matyti daug kur. Tai beveik virto lengvu persekcionumu. Auslindų televizorių antenos ant medinių Žaliakalnio namų stogų. Tų žavinių aptriušusių, kurie dar neturi palydovinės televizijos

Gilles'io Vuillard'o piešinys

lékščių, ir ant tų pačių, kurie atrodo tarsi dėmėti, nuskriausiti, beveisliai šunys.

Šiame kvartale tame pačiame name gyvenantys čiabuvių, būna, sugalvoja skirtingomis spalvomis nudažyti išorinę namo sieną arba įstatyti tik vieną plastikinį langą triju aukštų nušiurusime name Minties Rato gatvėje. Plastikinį langą ištrīžai, kai kiti to paties namo langai – mediniai ir autentiški. Tau net nebūtina pasakoti, kad tas ištrīžai įstatytas plastikinis langas galėtų savo monumentalumu būti panašus į susikabinusias amžinam bučiniui auslindas.

Už kelių dienų – Kalėdos. Miestas ir jo gyventojai lyg vabalaičiai ruošiasi jas sutikti. Virpina ūsus, traukia pinigines, perka. Darinėja silkes, gamina lietuvišką mozaiką, pardona – mišrainę, mala aguonas, maišo kisielių, šukuojasi.

Kartais mano atmintis – kaip nuo vėjo lietaus link išsiuba bėgės skėtis, kuris renka dangaus laiškus, skirsto juos į lašus, identifikuja spalvas, šios kartais krinta skruostais arba vyniojasi į popieriaus kokoną, kitakart šliaužia lūpų kraštais ir virsta žodžiais arba į visumą saugantį ir nuo niekumos nedengiantį skėtį.

Aš prisiminiau auslindas pirkdamas tau kumštines pirštines. Šios padalintos trimis spalvomis: balta, mėlyna ir geltona. Su ūseliais toje vietoje, kur baigiasi nuo šalčio besilepiantys pirštai.

O Jūs ar žinote, kad ką tik atsirado skaitlindos?

Šioji auslindų padermė gausi ir veisiasi toliau, beskaitant!

Tai nesudėtinga suprasti. Tereikia minutėlės dėmesio sau. Juk skaitant ausų būgneliuose lengvai dūzgia. Bzzzz. Kai išsklausai arba kai labiau išjauti.

Šis dūzesys skaitlindas ramina ir jos pradeda tyliai dai nuoti. Tai lengvai galite atskirti savyje, ypač prieš miegą: skaitydami jūs pradeda žiovauti. Tai pirmas ženklas, kad skaitlindos prisidainavo, gesina šviesas ir nori užtrauktis užuoaldas ir toliau nebedainuoti, o poruotis. Megztį jums erotiškų sapnų siužetą apmatu. Tačiau nebijokite, skaitlindos nepavojingos. Jos žymiai švelnesnės nei auslindos ir perpus mažesnės. Skaitlindos pradžioje tyliai dūzgia, kol verčiatės žodžius į vaizdinius ir ruošiatės gesinti akis naktymečiui.

O Tu, Petruška, ar atsimeni? „Bzzz“, – murkiavai į paklusnių ir tuomet neramiai mano ausi, kai norėdavau išgirsti, kad mane...

DEIVIDAS PREIŠSEGALAVIČIUS

kad pėsčiomis keliaujame per Iraną (jie nesupranta, kas yra keliauti autostopu, tad sakome: „Piadem!“ – pėsčiomis), norėdami pasirūpinti mumis paskambina policijai. Toks svarbus mūsų šviesos laikas slenka uždarame komisariato kieme – labai norisi išeiti – jausmas, kad neduodanti ramybės vidinė ugnis tik išėjus staigiai virs nuvažiuotu tolimu keliu – taip gera judėti, o negalima. Nes policija atsakinga, kad į kitą miestą mes nukeliautume saugiai – laukiame, kol jie gaus informacijos apie mus.

„Jūs susituoke?“ – jau šimtus kartų girdėtas klausimas. „Ne, nesusituoke.“ – „No problem“, – sako policija, nors dažniausiai iraniečiai išgirdę atsakymą sutrinka, keistai šypsosi, vyresnės moterys šoktelį. Irane merginai ir vaikinai negalima būti kartu, jei jie nesusituoke, juo labiau – keiliauti. Merginos ir vaikinai autobusuose sėdi skirtingose pusėse. Jei užtinka merginą ir vaikiną kartu – gali priversti susituokti. O jei mergina be skaros – sodina į kalejimą.

Pabendravę su policija apie dvi valandas (vaišino mus arbūžu, arbata, visko susidomėjė klausinėjo, jiems – įvykis), buvome įsodinti į taksi, už kurį jie sumokėjo, važiuoti į kitą miestą. Dar pareigūnas davė mums daug pinigų (penkiadesimt, šimtas tūkstančių – iki šiol nesuprantu tų skaičių, kai pirkdavau ką nors viena, tiesiog parodydavau jiems krūvelę dailiųjų popieriu, kad išsirinktu). „Čia – Irano policija“, – pasakė pinigus davęs pareigūnas.

Naktį taksistas nuvežė į savo namus, kur mums buvo paruošta vakarienė. Namų moterys be perstojo su mumis fotografavosi. „Choškele, choškele“, – kartoją (tai reiškia „graži“). Glostinėjo ir glaudė kaip katiną. Siūlė pas juos nakvoti, bet mes pabėgome į „viešbutį su daugybe žvaigždučių“ – parko palapinių miestas vėl priglaudė geltonai mūsų būstą.

Nesibaigiančios šventės miestas

Toje kaitroje, visur tvyrančioj smėlio spalvoj – gatvės, pastatai – tarytum kaitros sukurta iliuzija – būstai, atkartojantys vienas kito spalvą – mėlyną, žali, raudoni langai, veidrodinės durys – tarsi jos atspindėtų visą už nugaros likusį pasaulį ir dėl to jo nebūtų viduje – Jame tik užslaptintas sodas, vyrų atitvertas aukštomis sienomis, kad kiti nematyti jų moterų, kad pasaulis nematyti jų moterų – visas veidrody likęs pasaulis – o jos suktusi vidaus erdvėje kurdamos tobulą tvarką, po basomis jų pėdomis pynësi kilimų raštai – vingiavo, jungėsi, skyrėsi, vėl susitikdavo – visas abstrakcijom pasklidęs pasaulis buvo po jų pėdomis – mėlyna, rau-

dona, geltona – kilimų kilimai, raštų raštai. Tarsi juose jos išvaikščiotų slaptai sužymėtus takus, atspindinčius visatos tvarką, panašią į tą, kuri spindi mečečių kupoluoose – kai juose kaip pro dangaus skliautą prasisunkę spindi abstraktūs arabiski rašmenys – virpa, pinasi, griūva vienas ant kito – visa mečetės erdvė pripildyta to kažko, bylojančio apie Dievo tvarką.

Stoviu Isfahano mečetėje pažymėtame centre, kuriame atsistoję visi paploja, – tai pats mečetės vidurys, kur geriausia akustika – noriu dainuoti, tarsi prieš akis susipynę raštai būtų natos, telkiančios many vingiuojančias melodijas, kurių negaliu išleisti (motoriams viešose vietose dainuoti uždrausta) – lyg turėčiau slėpti tą sodą, kuri man sukūrė skliautas, kurio užuomazgomis lemta sklandytis erdvėje nepastebimai išleistoms pro sučiauptas lūpas, lyg iš penklinės pabėgusiam smuiko raktui – vaikštau po milžiniškos, ištabios mečetės erdves, kurių skliautai su visomis savo tiesomis ir taisyklėmis šiuo metu atstoja dangų – krūtinėje netelpant kažkam, ko negaliu išleisti, kas išėjus išvingiuotų ir susipintų su tuo, kas išrašyta skliautuose.

O aikštėje, kuri pagal dydį yra antra po esančios Kinijoje, auga didžiulis fontanas – aplink jį nusidriekiančiais gyvybės sūkurių ir srovėmis būriuoja žmonių pulkeliai (jų daugybė) – išsiskiria juodi tarsi vienuolių apsiaustai moterų rūbai – ant kilimų ratu susėdusios iraniečių šeimos – jei paklaustum, sakytų: čia mano vaikai, žmona, čia brolis, brolio žmona, brolio vaikai, čia mano motina, čia mano motinos sesuo, čia mano sesers vyras – ir taip toliau. Visi kartu, visi ant kilimų – mečečių apsupty dieviškai išskyla, aplink aikštę skimbiodamas magiškai ratus suka karietos – tai užburia, toks jausmas, lyg būtų koks festivalis, o iš tikro į Isfahaną tiesiog atėjo vakaras – einu paklaidžioti po visa savo esatim mane įtraukusį miestą – radusi vartus į kitą erdvę, visą baltuojančią, užtikusi aplieštą sodą ir aplieštą dvarą, jau žinojau, ką ten veiksui – dainuosiu. Išleisu tą krūtinę spaudžiančią šviesą – dainuosiu garsiai – tegu aidi – aplieštasis namas, tikiu, bus už ribų – manęs niekas čia neris.

Name paslaptingai sutiktos dvi juodai apsigobusios senyvos moteriškės (vėliau paaikškėjo – motina ir dukra) išsi-prašė ant mano rankos sidabruojančios apyrankės, kurią, atsibudus parke, man buvo padovanojės iranietis berniukas – tada vedė per baltas gatves į savo namus – juose baldai buvo apdengti baltais, o ant stalų stovėjo velionio nesenai mirusio vienos iš moterų vyro nuotrauka. Nuo lubų leidosi krištoliniai sietynai – namai buvo švarūs ir tamsūs. Moterys sodino mane ant fotelio, nešė arbatos ir vynuočių ant sidab-

rinio padéklo – taip žiūrėjo į mane, kad jau maniau, jog bandys mane čia laikyti amžinai – o dar kai pakvietė savo sūnų, pamaniau, kad turbūt norės mane ištekinti, nes namuose buvo per keista, per daug tyrojo kažko nesuvokiamo, noro mane užlaikyti. Namus neilgai trukus palikau.

Naktį virš Isfahano mečečių kabojo jaunas, keistai pašvires – gulintis mėnuo. Klaidžiojom iki ryto miesto skersgatvių labirintais. Čia pildėsi mano noras pasiklysti, čia mes buvom amžinai pasiklydė, nenutuokiai, kur veda kelias, kur – prieky ar už nugaros – liko didžioji mečečių apsupta aikštė, o dar labiau – kur yra už keturių tūkstančių kilometrų likę mūsų namai.

•

Sąsiuvinyje, kurį pamečiau Lenkijoje, buvo aprašytas įvykis, kurio prieš tai maniau negalėsianti aprašyti ir net nebandysianti – bet vienai valandai, traukiant namo atgal per Turkiją, pas turką *furiştaq* (kuris taip pat buvo mane labai išžiūrėjęs ir siūlė tekėti), ta istorija ēmė ir netyciom pasirašė. Jaučiu, kad to pakartoti negalėčiau – tai buvo įvykis, šoktelėjės truputį virš sąmonės ribos, arba – visiška nesąmonė. Priertėti mažytės dalele prie to įvykio galbūt padėtų keletas prasminių užuominų – „palapinės statymo spektaklis“, „jie iš beprotnamio“, „laužas vidury gatvės“, „staigiai ištraukia dėžę su paukščiu“. Tokių įvykių kelionėje buvo ir daugiau, galbūt net visi darbar mano truputį priliesti žodžiai – su kažkurių tarp žodžių plūduriuojančiais kitaip neužrašytais patyrimais.

•

„Kodėl į Iraną?“ – daug kas klausdavo. „Tiesiog trauka“, – atsakydavom. Jokių protu apčiuopiamų argumentų. Jokių reikalų tolimoje Persijoje. Net ir jokio vieno viskų pakeitusio įvykio – tik daug skirtinguose taškuose išsprogstančių kibirkščių – sunkiai paaikškinamas nedidelį nušvitimų tinklas. Pusantr mėnesio to jausmo ir galų gale sunku nustoti keliauti. Jaučiant, kad namai galėtų būti viena iš stotelii, kurioje liekama ilgiau – būti nejudant žemės paviršiumi daugybę kilometrų per dieną ir jausti sferas, telkiančias naują kelionę čia, kuri ilgainiui pradeda judėti aplink tave kartu su rudens lapų sūkurių ir artėjančiom sniego lavinom.

IEVA GUDMONAITĖ

Autorės nuotraukos

Pseudo

Pasirodžius Émile'io Ajaru romanui „Pseudo“, Prancūzijoje vyko aršios diskusijos dėl šio kūrinio autortystės. „Les Nouvelles Littéraires“ 1981 m. liepos 8 d. publikuotas Paulio Pavlowitchiaus, Émile'io Ajaru ir Romaino Gary pokalbis-diskusija apie kūrybą ir literatūrą sulaukė platus atgarsio.

Paul Pavlowitch: Kiek pamenu, Vilniuje, J. Basanavičiaus gatvėje, stovi mažasis Romainas Gary, tada dar Romuška Kacevas, o jo rankose – batukas. Ar būsimasis rašytojas nori jį suvalgyti?

Émile Ajar: Fantastiškas rašytojas. Labai džiaugiuosi, kad jo atminimas taip pagerbtas, o dėl komentatorių, jei jums svarbu tik žmogaus tautybę, o ne jo darbai, ką gi, man jūsų labai gaila. Užuot rašinėjės nesąmones ir demonstravę savo neišprusimą, verčiau nors vieną šio nuostabaus autoriaus knygą perskaitytumėte. Beje, jei kam iškils klausimas, esu grynas lietuvis.

Romain Gary: Kas blogiausia, manyčiau, kad Lietuvoje jau nebeliko lietuvių... liko psiaudo „lietuviai“. Skysti pacifystai... kurie savo skystumu (tipo, tolerancija kitiams) toliau ją tik silpnina... ir ta tendencija tik stiprėja. Čia kalba palikuonis iš Azijos, o ne tikras lietuvis.

Émile Ajar: Na, vis dėlto jau išleisti septyni Romaino Gary kūriniai, dar planuojama išleisti „Pseudo“ ir „Emilio Ažaro gyvenimą ir mirtį“ – du veikalus vienoje knygoje.

Paul Pavlowitch: Jei mokyklinėse lietuvių literatūros programose nėra Romaino Gary, tai jos niekam tikusios. Joks ten esantis kūrinys net literatūrinės aborigenų premijos nelaimėtų. Kur žiūri Tamsos ir nemokškumo ministerijos veikėjai, jeigu per dvidešimt nepriklausomybės metų taip ir nesugebėjo ištraukti šio autoriaus į mokymo programas? Lietuviai, kurie savo tapatybę dažniausiai formuoja tik nekėsdami kitataučių ir kitaminčių ir taip „išreikšdami“ savo patriotizmą, iš tiesų yra tik siaurapročiai nacionalistai, neturintys nieko bendro su tikruoju lietuviškuoju tautiškumu.

Romain Gary: Pavlowitchiau, ša, užteks, liaukite. Nejaugi manote, kad ministerijų veikėjai neskaito kultūrinių spaudos?

Émile Ajar: Jeigu norite gauti knygą, ją galite rasti čia: *Pseudo fb2*, išskoduoja be specialių programų, kai atidaram *WinRAR Zip archive*, *Word* dokumente darom *Edit* –> *Select all*, o paspaudę ant paženklinto teksto darom –> *Remove XML tags*. Failą išrašom į atmintį kaip *Text Document*. Lieka gražus, skaitomas lietuviškos knygos tekstas.

Romain Gary: Fantastika, tikrai? Nežinojau. Bet ar galima iš šios knygos išmokti mąstyti?

Paul Pavlowitch: Ei, o kur vertėjų pavardės? Iš jūsų nesitikėjau tokios „nekultūros“. Tai jau kurgi ne. Džiugu, bet vertėjų pavares privalu skelbti. Ypač tokį autorijų ir tokį vertėjų. Juk tai pinigų nekainuoja, mielosios leidyklos.

Romain Gary: Gal sugrįžkime prie „Pseudo“, kuriamė daili dėstymo stilistika, lengva sekti autoriaus mintis, sakinių dėliojami kruopščiai ir apgalvotai, problemos turinys apžvelgiamas gana išsamiai, kertiniai momentai išryškinti. Ypač atkreiptinas dėmesys į sociologinį aspektą. Rašytojas pateikia sociopsichologinį veikėjų *summa summarum*. Atkreipiamas dėmesys į stereotipų kartotę, tuščią garbystę, nesusikalbėjimą, retro-refleksijas ir t. t. Gerbia-masis Émile'is Ajaras nevengia požiūrio iš vidaus, tačiau kritikuoją literatūrą, o ne gyvenseną ar pasaulėžiūrą. Kitaip tariant, jis neina už knygos, hermeneutiškai pasiliela joje. Ironija irgi žavi.

Paul Pavlowitch: Taigi jis, Kacevas, ir šiaip jau visko daug prirašė. O štai kažkokią konkūrų premiją gavo už

dramblius, atrodo, aš taip ir nesupratau. Už aktualumą tikriausiai, dramblių tema tuo metu buvo madinga, populiarė. Kacevai, kad ir ką jūs apie save bekalbėtumėte, aiškiai jau „išsirašėte“, bet štai Ajaras – tai bent talentas. Na, o šiaip, Gary, jūs vis tiek esate vienas mėgstamiausiu mano rašytoju.

Romain Gary: Ačiū. Tai ar jau perskaitėte Émile'io Ajaro „Pseudo“?

Hamilis Radža: Proce...
Romain Gary: Panele, o kokius kūrinius jūs skaitėte?

Vida Dusewitchiute: Na, įveikiau porą Émile'io Ajaro romanų, parašytų aštuntajame dešimtmetyje. Teko girėtai, kad dar vienas šio rašytojo pseudonimas – *Romain Gary*? Rekomenduočiai ir Jums taip rašyti, man ypač patiko apie cirko acetus, kurie *maišési su zazais, kad neliktu prasmés*. *Mésunai šmeižavosi, kad būtų kuo nereikšmingesni*. *Kluokai blebėjo, kad spygiuotų dadaites ir atmetų žodžius*. *Snedukai puodavo su seniokais ir žaidavo žarnokus, kad išivelty kuo daugiau neaiškumo*. *Žinoma, viena kita gėlė stiebési visai gražiai, bet visos dvelkė Sen Džonu Persu*. *Birbytés tēkšdavo su šodais, kad išvengtų prisipažinimų*. Beje, labai įdomi Émile'io Ajaro biografija, reikėtų susirasti jo gyvenimą ir mirtį.

Émile Ajar: Ech, bičiuliai... šedevrus rašote, galima sakyti, pasaulinę literatūrą kuriate, o man tai visokius „Pseudo“...

Romain Gary: Na, su prancūzais tai aš jau kelerius metus nebedirbu, atrodo, nuo 1980 m. gruodžio 2-osios mes tam turime atskirą žmogų. Aišku, išpūdžiai jau ganėtinai seni, gal net kelerių metų senumo.

Émile Ajar: Žinau gi, kad ne jūs pats rašete ir kad vi-sus savo kūrinius po keletą kartų perrašete. Sakydamas „šedevrai“, visai ne prancūzus turiu omenyje.

Romain Gary: Taip, suprantu. Iš tiesų, rašyti ką nors ne darbui beveik neturiu laiko. Kita vertus, kad ir riba tarp darbo ir nedarbo jau seniai išsitrynė.

Paul Pavlowitch: „Pseudo“ – stogą raunantis geraja prasme romanas. Nors ir nepaprastas, sudėtingas. Na, o šiaip tai apskritai myliu Gary už jo nuoširdumą ir dvasingumą.

Storulis meilutis: Čiagi tas romanas apie vienišą vyra, kuris su smaugliu draugauja. Ir netgi kartu gyvena. Košmaras. Neįsivaizduoju, kaip taip galima. Kaip jি prižiūrėti, maitinti, praushti? Gal kas susidūrėte ir galite papasakoti?

Romain Gary: Storuli meilutė, paskaityk Ajaro „Gyvenimas dar prieš akis“. Pritariu dėl „Pseudo“. Dar jis yra parašęs tokią labai keistą knygą „Čin gis Chaimo šokis“, nesu tikras, ar teisingai ją supratau, bet pagalvoti ten tikrai yra apie ką.

Émile Ajar: Mielas Gary, juk minėtoji knyga vadinasi „Čingiskono šokis“, kažin kodėl kai kurie ją verčia kaip „Čin gis Chaimo šokis“. Taip, iš tiesų fantastiškas romanas, gana baisus... Tiesa, aš jo neskaiciu.

Paul Pavlowitch: Priešingai, Ajaras yra Gary pseudonimas ir tikrai ne Gary pavarde dangstosi Ajaras. Beje, sa-vu knygų kioskelyje turiu „Pseudo“, už kokius 25 ar 30... susitarume, daug pigiau nei knygynė, aišku, galėsi ir nuleisti, jei pirksite. Tikrai, genialus rašytojas. Visiškai beprotiškas!

Émile Ajar: Perskaičiau „Pseudo“. Sakyčiau... patiko. Ačiū, be jūsų rekomendacijų tikriausiai nebūčiau susidomėjęs šiuo kūriniu.

Vida Dusewitchiute: Jis buvo talentinga, sudėtingo likimo asmenybė, turėjo drąsos pripažinti moteriškumo viršenybę pasaulyje. Manoja pažintis su Romaino Gary kūryba prasidėjo visiškai atsitiktinai ir, deja, visai ne chronologine tvarka: nuo romano-mistifikacijos „Pseudo“, išleisto

Émile'io Ajaro vardu. Tada aš net ir nežinojau, kad čia tas pats autorius. Ir netgi nemaniau, kad jis man taip labai patiks.

Paul Pavlowitch: Tikrai nederėtų pradėti nuo „Pseudo“. Juk tai bendraja Romaino Gary ir Émile'io Ajaro kūrybą užbaigianti knyga. Ji – tiems, kurie jau pamilo, įvertino, suprato, prisilietę, susižavėjo, skanavo... Priešingu atveju skaitytojams teks nusivilti. Na, man tiesiog gaila jūsų, nes jam, didžiajam rašytojui, tiesiog nusispjaut ant jūsų neišprusimo. Rekomenduočiai pradėti nuo „Gyvenimas dar prieš akis“. Tai viena geriausiai mano kada nors skaitytų knygą, dar lietuviškai turite „Aušros pažadą“, tad nuo jų ir pradékite. Na, o protingesniems, pažengusiems skaitytojams siūlau susirasti „Storulų meilutę“.

Romain Gary: „Pseudo“ siūlyčiau skaityti su spalvotu pieštu, ten kiekviename puslapyje tokios citatos! Pavyzdžiu: *neturiu nė menkiausio irodymo ir tikrai nesiimi-siu kelti bylos Dievui nei bet kuriam kitam neatsakingam asmeniui, kuris, naudodamas menamu neegzistavimu, stumia mus bergždžiai ieškoti savo tėvų...*

Émile Ajar: Sutinku su šiuo pareiškimu. Kai kuriems asmenims ypač stinka atsakomybės jausmo. Knyga, manyčiau, sąmoningai nesąmoninga fantasmagorija, bet velniškai reali, teisinga. Iš tiesų, tai ne paskutinė knyga, tačiau tikrai nereikėtų nuo jos pradėti. Mat joje kančiukas su varlaine išvažiavo atostogauti į ligonbutį, o mogliniai pūteliai su trenktuoliais ruošė burokinę. Niekas neužtūmė juškos halštuko ir dėl haloperidolio lašelių visi upėtakiai liko nakvoti medžiuose.

Romain Gary: Labai neiprasta, nieko panašaus neskaiciu. Sąmonės srautas, tikriausiai. Lyg ir girdėjau, kad turėtų pasirodyti knyga? Odesoje kol kas dar nėra. Nese-niai žiūréjau filmą. Noriu dar!

Paul Pavlowitch: Juk visiems gerai žinoma, kad Romainas Gary, sulaukęs šešiasdešimties, apsimetė Émile'iu Ajaru ir iš naujo išgyveno literatūrinį pakilimą. Mistifikacija pavyko ir kartu jis susidorojo su Parvyžiaus literatūros kritikais, snobais. Netgi mama nesvajojo, kad jos sūnus galiapti keliais garsiausiais prancūzų rašytojais. Tačiau sukurtasis herojus paspruko nuo kūrėjo valios. Pamažu Gary virto nelaimingu jaunosis ižymybės giminaiciu, Dédule Makutu.

Dédulė Makutė: Brangusis Pauli, jūs ir vėl meluoja-te. Beje, grąžinkite mano juodajį sasiuvinį, kurį pasisavinoje ir publikavote kaip savajį, be to, sulaužete priesaiką, nesilaikėte susitarimo. Argi jums ne gėda?

Émile Ajar: Ko gero, turėtų būti gėda. Atrodo, Romaino Gary rašymas buvo partizaninio pobūdžio. Čia atspindėjo ir diduomenė, ir aristokratinis „blogis“, ir knygų rašymo malonumas kaip privilegija. Rytdiena gali atrodyti kaip revolveris, druska ir kelios bulvės – sako tyrinėtojai. Tačiau „Pseudo“ herojus nesugeba išnarplioti kankinančių gyvenimo mazgų, linksta susitapatinti su smaugliu, o gyvenimiskas absurdas – tik ilgas smauglio sapnas. Herojų gydo psychiatras. Juodu kalbasi, dažniausiai diskutuoja apie antisemitizmą. Herojus manymu, susisukdamas ir apsimesdamas smaugliu, jis taip stengiasi pasislėpti nuo savo žydiškumo.

Romain Gary: Kiek metų užtruuko paminklo Vincui Kudirkai statybos? Kur paminklas Laurynui Stuokai-Gucevičiui? Kada sulauksimė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio paminklo? Ir kodėl, po perkūnais, Vilniuje nėra paminklo didžiajam mūsų kunigaikščiui Vytautui?

„Les Nouvelles Littéraires“, 1981.VII.8
Vertė Vida Dusevičiūtė